

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Albert Saareste
Peatoimetaja

H. Pürkop
Toimetuse sekretär

J. Mägiste

Tartus, 1925

Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus

Sisukord.

	Lk.
1. M. J. Eisen, Kreuzwald ja keelekõsimus	49
2. S. Holberg, Abram Holteri keele lauseõppeline külg	56
3. J. Mg., Rõhutu silbi (*-z- >) $h > i$ hääliksäädusest	68
4. A. Ploompuu, Tugevaastmeline inessiiv omadussõnana	70
5. E. Muuk, Ühe õigekeelsussõnaraamatu-arvustuse puhul	72
6. Valik murdetekstisid.	
1. Rõigi	76
2. Tori	78
3. Põltsamaa	79
4. Põlva	80
5. Tarvastu	81
7. A. E. S. juhatus, Teadaanne kohanimede õigekirjutuse asjus	82
8. A. S-te, 1924. a. murdekogumise üldaruanne	82
9. H. P-p, „Eesti Keele“ 1924. a. aruanne	84
10. Raamatute ülevaade.	
J. Mg., Niilo Ikola, Ala-Satakunnan murteen äännehistoria I.	85

„Eesti Keelele“ on seni kaastööd teinud järgmised kaastööliised: mag. A. Anni, prof. A. R. Cederberg, prof. M. J. Eisen, üliõp. S. Holberg, õpet. M. Jakobson, üliõp. R. Janno, üliõp. H. Jänes, üliõp. A. Jürgens, cand. phil. H. Kasvandik, prof. L. Kettunen, üliõp. Ks. Kurgvel, mag. O. Loorits, dr. phil. I. Manninen, prof. J. Mark, üliõp. H. Mihkelson, üliõp. E. Muuk, mag. . Mägiste, prof. Heikki Ojansuu, mag. H. Oras, üliõp. H. Osman, üliõp. O. Parmas, mag. Aarni Penttilä, õpet. A. Ploompuu, ülik. raamatuk. juhataj. Fr. Puksov, üliõp. L. Pärt, üliõp. H. Pürkop, õpet. A. Raud, üliõp. A. Riisberg, dr. phil. A. Saareste, üliõp. M. Sakson, üliõp. M. Sander, prof. A. M. Tallgren, üliõp. A. Tiitsmaa, mag. Y. H. Toivonen, üliõp. Dm. Tsvetkov, üliõp. A. Univer, üliõp. T. Vaas, prof. Max Vasmer, prof. W. Wiget j. t.

EESTI KEEL

1925

Neljas aastakäik

№ 3—4

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:
Tartu, Vabriku 3, kort. 8

Talitus:
Tartu, Gildi 8, teisel korral

Kreutzwald ja keeleküsimus.

(Bertramile saadetud kirjade valgustusel.)

1.

Kreutzwaldi eestikeele tundmine on Kalevipojast, kuid ka tema muudest teostest tuttav. Ma ei tahagi Kreutzwaldi eestikeele tundmisest üldiselt kõneleda, vaid sellest, mida Kreutzwald ise oma keeletundmise kohta ütleb dr. Bertramile saadetud kirjuses ehk mis neist kirjust selles suhtes selgub. Neis leidub igatahes kohti, mis ta keeletundmise peale heledat valgust heidavad.

Ülepea puutume Kreutzwaldi keeletundmise küsimuses vastoludega kokku: tavalisest tunnistab ta oma keeletundmise puudulikuks, kuid mõne korra teeb ta näo nagu oleks ta hea keeletundja.

Uue kirjaviisi asjus avaldab Kreutzwald järgmisi mõtteid: „Seni olen ma uues õigekirjutuses oma kõrva kuulmise järele käinud, sest mis suur keelemeister Ahrens sellest unistab (fabelt), tegi mind nii lolliks, kui käiks mul veskiratas peas ringi, kuna sinu (= Bertrami) terav mõistus reegleid üles seab, mis asja nagu päikese käes selgeks teevad. Kui ema loodus mu muusikalist arusaamist saja pitsariga ei oleks sulunud, oleks ehk võimalik silpide pikust ja lühidust sõna silpides konstateerida, nüüd peab aga selles suhtes instinkti järele käima. — Olin oma käsikirjas

käskimatta, tegematta j. n. e. kirjutatud, aga mu tõlkija ja trükipoognate korrektor arvasid tsenseerimisel heaks kahekordseid t-sid lihtsustada. *Seppa, tappa* kirjutusega koban ma hämaras; mu nõrk, ebumusikaalne kõrv jätab mind kimpu; pea kuulen ma *p*, pea *pp*, arvan sellepärast, et mõlemad esinevad, *sep*, gen. *sepa*, aga akkus. tingimata *seppa*. Nii usun ma, et *Sooime sepa* juures Kalevipojas sõnad *seppa* ja *raudkäppa* alati kaks pikka silpi on. Mõtles selle üle enam järele ja anna mulle siis tagajärg teada.“ (27. nov. 1859).

Teine kord kuulub Ahrensi keeleõpetuse asjus veelgi sarnast kaebust. Kreutzwald kirjutab: „Tunaeile saadeti mulle Tallinnast raamatuke „Register zu der Declinations, Lehre der Ahrensschen Estnischen Grammatik“, trükitud Tallinnas Lindforsi pärijate juures 1860. Ahrensil on ainult kolm kaasust: relativ, indefinitiv ja definitiv. *Kangas* tõlgib ta 'Leinvand' sõnaga, täiesti võõriti; *löuend* on 'Leinvand', *kalev* peenike, *vatmal* 'jämme villane riie, kangas, Gewebe'. *Kangal* on Ahrensi järele rel. *kangga*, ind. *kangast*, def. plur. *kanggad*, rel. pl. *kangaste*, ind. pl. *kanggaid*, samuti *kangge* 'stark', *kanggus* (Ahrensi järele 'kangekaelsus, isemeelsus'; lihtnimestel on selle asemel 'tugevus'). Saagu kurat sellest targaks, miks *g* ühes kaasuses ühekordselt, teises kahekordselt kirjutatakse. Mul käib niisugusel puhul veskiratas *dum, dum, dum* peas ringi¹. *Sep* ja *lep* omandavad rel. *sepa* ja *lepa* kuju, siin on Ahrensil nii palju õigust, et viimastes sõnades peenem kõrv väikse vahe silbipikkuses kuuleb. *Sepa poeg* kuulub lühemana kui *temast saab seppa*. Mulle on Kuusalu mehe tarkus niisama kõrge kui ta jämedus (Grobheit) sügav“. (5. veebr. 1860).

Olles viletsam keeletundja kui Kreutzwald küsib Bertram viimaselt mõnegi korra eestikeelsete sõnade tähenduse ja õige tarvitamise asjus nõu. Sagedasti annab Kreutzwald Bertramile pikalt ja laialt nõu, kuid kui grammatilised vead küsimusse

¹ Kreutzwaldil sõnamäng: mir geht ein Mühlenrad *dum, dum, dum* im Kopfe herum.

tulevad, jääb Bertram vahel abita. Nii kirjutab Kreutzwald korra: „Sa tahad mind libedale jääle viia nõudes, et mina grammatilised vead ära parandaksin¹, kuna sina ometi Wiedemanni kaudu küllalt peaksid teadma, et mina grammatikast just niisama palju mõistan kui meie tubli piimaandja püha-päevast! Selle poolest olen sinuga täiesti ühes nõus: lastagu iga lind nii laulda, kuidas ta nokk kasvanud. Meie nokkadel on eriharidus, sul on kotka nokk, minul on vana varese oma, seega ei või mõlemate laul kokkukõlas olla; sinu laulu toon on kirjatundjatelt pärit, mina piuksun; olen rõõmus, kui mul õnnestub siin seal temaga kokku kõlada“ (13. dets. 1868).

Muusika tundmise kohta ütleb Kreutzwald veel teisel puhul enesest: „Kõik, mis muusika nime kannab, on mulle Böömi küla, seks puudub mul kuulmine ja asjatundmine!“ (23. dets. 1869).

Saksa keeles peab Kreutzwald ennast nõrgemaks kui eesti keele tundmises, kui ka saksa keel ta koduseks keeleks saanud ja ta oma kirjutustes täiesti saksa keelt valdab. Kreutzwald kirjutab selles suhtes: „Saksa keeles võin veel nii palju vastu tuult purjetada, aga eesti keeles ei lase ma ühtki laeva silma purjetada, seda mõistan ma juhtumisi natuke enam kui kõik kõrgesti õpetatud keelemeistrid, kes ise oma teadmisesest hirmsasti täis“ (10. juuni 1860).

Vene keel oli Kreutzwaldile niisama tundmata keel kui soome keelgi. Viimase kohta ei ole ma selle mitteoskamise kaebtusi Bertramile kirjutatud kirjust leidnud, küll on aga selle mitteoskamine muidu tuttav; takistab ju selle mitteoskamine teda Kalewalat tarvitamast seni kuni saksa-keelne tõlge ilmus. — Bertram on Kreutzwaldile 1870. a. ette pannud vene keelest midagi tõlkida. Selle ettepaneku peale vastab Kreutzwald: „Üht soovi ei või ma täita, nimelt vene keelest tõlkida: keel ja kirjandus on mulle Böömi külad. Niisama vähe on mul siin tuttavaid, kes mind võiksid selles suhtes aidata. Ainus abinõu oleks, kui

¹ Muidugi Bertrami eestikeelsetes töödes mõeldud.

sa mulle võiksid hea tõlke vene keelest soovitada, et selle varal õnne katsuda.“

Vist ei ole Bertram Kreutzwaldile mingisugust head tõlget vene keelest soovitanud, sest minu teades ei ole Kreutzwald eesti keeli midagi kirjutanud, mille algupära vene keelest tuleks otsida. Kreutzwaldi ainukeseks ammutamise lätteks oma loomingu kõrval jäi ikka saksa keel ja sellest keelest on ta niihästi jutte kui ka luuletusi ning artikleid rohkesti eesti keelde tõlkinud; maha arvatud Kalevi-poeg, Lembitu ja veel mõni üksik luuleline toode on ta laulud kõik saksa keelest ümber tehtud, nii ka kõik need 13 luuletust, mis Bertramile kirjutatud kirjade hulgas leiduvad.

Ehk küll Kreutzwald keeletundmises nõrk, oskab ta teiste keeletundmist hästi arvustada. Isegi J. W. Jannseni keeleoskamine ei leia ta silmis armu, vaatamata selle peale, et Jannseni keel tema omast parem. Kreutzwald kirjutab a. 1870: „Vaatomata õigekirjutuse peale, teeb herra Jannsen sündinud eestlasena niisuguseid suuri keelevigu, et kui vae-vaks võetaks üht Postimehe numbrit korrigeerida, siis muu-tuks see palju kirjumaks kui kvartaaneri harjutusvihk. Jannsen ei oska isegi tähti g ja k, mis fleksimi puhul vahelduvad, õieti tarvitada, vaid tal on igavene õnnekatsumine!“

Koduse keeletarvitamise kohta annab huvitava pildi Kreutzwaldi 70-aastase sünnipäeva puhul kirjutatud kiri. Sellest kuuleme: „Tänavuse 14. detsembri vägevad „pommid“ on niiskeid, pool kopitanud õlgi veel korra sütitanud, kus juures see süüterakett 9-dast s. k. päevast, mis just sünnipäeva hommikul teiste õnnesoovidega saabus, vist kõige kangem liigutaja oli. Eestikeelseid epistleid oli mõnda tulnud, ka viis isiklikku saadikut mitme seltsi poolt, nimelt 3 põllumeeste ja 2 lauluseltside ja Eesti kirjameeste seltsi poolt; nad töid soovidega „kosti“ ehk „külaleiba“, et paljudest kõnedest kuivanud kurku niisutada. Pikalt pidu kirjeldamiseks puudub siin ruum, kuid tahan nime-tada: see oli vist esimene pidu quasi kirjaniku majas, kus juttu peaaegu ainult eesti keeli aeti, seal oli vaid 3 isikut, kes keelt ei mõistnud, nagu kadunud laidusid suures ookeanis moodustades.“ Kreutzwaldi 70-aastane sünnipäev

on seega seda võrd mõju avaldanud sünnipäevale ilmunud eesti seltside saadikute tõttu, et eesti keel esimest korda lauluisa majas kõõgist saali pääseb, ilma et ometi täielikult pidu peremeheks saaks, sest õnnesoovijate seas leidub kolm, kes eesti keelt ei mõista. Siiski suur samm edasi, et eesti keel luba saab Kalevipoja isa pidulauda astuda. Vist jäi see esimene kord viimaseks korraks. Igapäevases elus tarvitas Kreutzwald eestlastega kõneledes küll eesti keelt, nagu nende ridade kirjutajal mitmel puhul juhus olnud seda kuulda.

Sõnade etümoloogiaga laseb Kreutzwald tavalisest märgist mööda. Tuttav on Kreutzwaldi poolt avaldatud *marduse* tuletamine *märtürist* (Der Esten abergläubische Gebräuche, lk. 147).

Setukeste nime seletuseks avaldab ta kirjus Bertramile ka koguni iseloomuliku seletuse. „Lähme parem „*setukate*“ juurde. Kuidas rahvuke selle nime omandanud, ehk kes talle selle nime annud, selle kohta ei ole ma kusa-gilt otsust leidnud. Soome keeles on *setä* isa vend; meie Wiedemann ütleb oma sõnaraamatus *setu*, *setukad* 'Bezeichnung der Pleskauischen Esten bei ihren Nachbarn'. Soome sõna järele arvan ma, et ehk nimi sealt pärit on, sest et esivanemaid poola valitsuse ajal Eestist sinna asuma viidi, et täiesti tühjaks jäänud maale jälle asunikke anda.“ (18. sept. 1872.)

2.

Tartu etümoloogia suhtes esineb Kreutzwaldi poolt avaldatud nime tuletus kurioosumina. Kreutzwald ei ütle lausa, et tuletus ta oma ajudest pärit, vaid „sõbralikult poolt“, kuid kogu harutus tähistab sinna poole, et Kreutzwaldi ennast tuleb selle autoriks pidada. „*Tartu* juur seisab Kõuejumalaga ühenduses“, seletab Kreutzwald 1872. a. kirjutatud kirjas dr. Bertramile, „seda tunnistavad sünonüümid *hõrisema*, *hürisema*, *jõrisema*, *jürisema*, *kärisema*, *kõrisema*, *mürisema*, *norisema*, *nurisema*, *põrisema*, *tõrisema*, *turisema*, *urisema*; neist on nüüd mõnel nõrgendatud tähendus; esiotsa jälgisid nad aga müristamist. Met-

sastava rahva esiisad jõudsid idast tulles ühel päeval sügavasse orgu, kust lai, vagune jõgi läbi voolas. Oru kaldaid kattis paks mets ja lääne pool künka otsas kasvas tubli tammik. Päikese paistest väsinud metsastajad istusid jõe vee äärde ja sõid, metsastajate kaitsjat Wibulast (Kreutzwaldi nom. = Wibulane) rikka saagi eest tänades. Korraga tõusis õhtu poolt tume pilv, lühikese ajaga oli kõik pime. Kõu müristas ja tulised välgud tungisid pilvedest tammikusse. Seal üleval, ütlesid esivanemad, on Taara elukoht, see mägi seal on Kõuemägi, Tõripää. Taar ehk Tõri oli selle metsastava rahva ülem jumalus.“ — „Aastasajad möödusid. Metsastajatest oli põldu hariv rahvas saanud. Nende jumalad, keda nad Altai ja Uurali orgudes ja kõrgustel austanud, leidsid asujate uuel kodumaal samasuguse austamise. Tõripäält tõusid ohvrisuitsusambad ülesse; siin oli Taara kõige püham austuse koht, siin tammikus seltsisid lehtede vaimutaolise sahinaga Vanemuise võluv kandli kõla ja laulu kujul ette kantud eesti rahva palved.“ — „1030. a. tuli Jaroslav Vaigatabalvesse. Elanikud kõnelesid talle kesköö pool leiduvast Tõripääst, mida nad pehme keelega Hüri- ehk Jüripääks nimetasid. Jaroslav tungis sõjameestega sinna ja valdas eestlaste Olümpi. Ähvardades tõstis kindlus Uri pea üle maa Jurjevina.“ — „Kaks aastasada möödusid Jaroslavist, siis tulid läänest vagad usurändajad risti ja mõõgaga. Nemadki jõudsid Emajõe äärde, valdasid kantsi ja ehtasid sinna, kus Taarat austatud, doomi pühale Dionisiusele. Tõnis omandas Tõri päranduse. Kristlus astus paganuse asemele. Vagad usurändajad muutsid kohanime Tõripää ehk Taarapää Dörbtiks ja Darbtiks, pärast Dorpatiks. Pärisrahvas tegi aega mööda sama. Elisioni ja vokaalide ning konsonantide vahetusel tekkis Tarpä, Tartä, viimaks Tarto.“ — „Kõigest seni öeldust selgub, et Tartu nime esimene silp sõnaga tõri- ehk turisema koos seisab ja seega ka, nagu kaunis üldiselt oletatakse, vana paganuse jumalusega Tõriga ehk Turiga tuleb ühendada. Mis esimesesse silpi puutub, olgu sinna poole tähistatud, et suurem osa kohti, mida Taara auks nimetatakse, mägedel leiduvad,

kuhu inimeste alandus jumalate asukoha aetas, sest taevalistele kuulub kõrgus, nagu vanadki greeklased oma jumalust Tessaalia kõrgemal mäel Olümpil arvasid asuvat. Võidaks veel tahta teist silpi mitte *pää*'st, vaid mingist teisest sõnast tuletada. Läti Hindrekul kannab eestlaste ülem jumalus nime Tarapitha. Tarapitha lugemisviis on õigeks tunnistanud. Mis tähendus oli pitha'l? Sõna seletuseks nii palju: eestlased hoidsid majades ja pühis paigus Taara (Uku) vakka, mida ka Taara pütiks nimetati. Sellest pühadusest arvasid nad, et see võlvat mõju avaldab, mispärast sõjariistugi ta läheduses hoiti. Võitlustesse viidi ehk Taara pütt monstrantsina ehk seaduse laekana ja sellest siis võitlushüüd Taravita (Tarapiita)". — „Nagu katoliku kiriku pühaduste hulgas mõned suuremat väge omavad, nii võis olla ka Taara pütiga. Kõige kuulsam oli maleva saatja. Niisuguse hoiukoht oli ehk Emajõe tammikus. Siit sattus ta hävitus sõjas Ebavere mäele ja kui vaenlased sellelegi peidupaigale lähenesid, Saaremaale. Tartu oleks seega Taara püti linn“.

Lisamärkusena kirjutab Kreutzwald sel puhul veel: „Vladiimiri kuulus poeg, 1000. a. paigu sündinud, kandis paganana veel Jaroslavi nime, mis Thori poega tähendab. Kristlasena nimetas ta ennast lihtsalt Jõri. Eesti nimes Tõri ehk Jüri leidis ta varäägide Thori eest ega tarvitanud kohale enam teist nime anda. Endistele pühadele kohtadele ehitati kirikuid ja kabeleid. Paganlise jutu kivi, puu jne. asemele pandi kristlik. Tõri ehk Jõri asemele astus püha Jüri. Endised Hüri kivid saadeti ühendusesse selle püha rüütliga.“ — „Veel meie ajal öeldakse Peipsi rannas, Kodavere kihelkonnas Tartu asemel järjekindlalt Tärtu.“ — „Ühes vanas rahvalaulus, kus kütt läheb metsastama, öeldakse:

Vella võt' püssa püti päälta,

Taba Taara vaka päälta.“

„Urisema, urahus sõnast võiks võitlushüüd hurraa pärit olla ehk tuletada. Viimaks olgu veel nimetatud, et ka, nagu eelpool tähtede vahetuse asjus nimetatud, ka indogermani keeltes sarnane nähtus esineb, ger-

maanlaste Thor on slaavlaste Peruniks (Porchut'iks) saanud.“ (18. sept. 1872.)

Nii arvustust väljakandmatu targutus Kreutzwaldil. Hämaraks jääb, kust Kreutzwald Tõripää on võtnud, niisamakas Kreutzwaldi Tõr germaanlaste Tyri tähendab. Püti teooria leidis Kreutzwaldi ajal osalt küll poolehoidu, kuid nüüd on see ammu kolikambri heidetud. Kreutzwaldi tsiteeritud rahvalaulu sõnad „Vella võt' püssa püti päälta, Taba Taara vaka päälta“ ei suuda midagi tõestada, sest et need read rahvasuust ei ole saadud, vaid Kreutzwaldi omast sepipajast. Kurioosumina tundub ka 'hurraad' sõnast 'ürisema' tuletada. Kreutzwaldi hürikivid igatahes on need-samad, mida meie päevil „urikivideks“ nimetatakse, mis on endiste ohvikivide järeltulijad.

M. J. Eisen.

Abram Holteri keele lauseõppeline külg¹.

A. Holter (Sünd. 30. jaan. 1798 Sauga vallas, Pärnu-maal. Surn. 13. mail 1851) kuulub Pärnu nurga kirjanikkude hulka, kes tänu Rosenplänteri vaimustavale mõjule südilt oma pead tõstsid XIX aastasajal teisel kümnel.

Pärnu nurga kirjanikkudega algab ka uus ajajärk meie kirjanduses. Need esimesed eesti soost kirjanikud, kes elukutselt olles köstrid ja koolimeistrid, soetasid meile hulga tõlkekirjandust, tõestisündinud, sentimentaalsest voolust juhitud lookesi ja jutukesi.

Abram Holter kujundab siiski erandi oma kaasaegsete keskel, ta katsetab esimesena meie teadusliku kirjanduse alal. Usin ja hoolas kooliõpetajana leiab ta ka aega raa-

¹ Töö kirjutamisel olen analüüsitavana tekstina tarvitanud järgmisi Abram Holteri töid:

1) Arvo ehk Rehkendamise eksemplid. Tallinnas 1823. (Lüh.: Rehk. eks.).

2) Piibli-seltsidest. Tallinnas 1818 (P. S.).

3) Marri-pu-ai ehitamissest. Tallinnas 1818 (Mp.).

4) Gresseli kalendri lisa. Tallinnas 1819 (K. G.).

5) Dullo kalendri lisa. Tallinnas 1821 (K. D.).

6) Kirjutused Rosenplänteri ajakirja „Beiträge“ numbreis: VIII, IX, XI ja XII (Beitr.).

Pika f-e ja w asemel tarvitan siin vastavalt s ja v.

matute kirjutamiseks; tema sulest on ilmunud esimene eesti-keelne geograafia ja „Arvo ehk Rehkendamise eksemplid“.

Peale selle on ta kirjutanud paar lühemat teaduslikku teost ning avaldanud jutukesti Rosenpläneri ajakirja „Beiträge“ numbreis.

Asudes lauseõppelise külje lähemale vaatlusele, pean kinni harilikust grammatilisest järjekorrast.

I. Subjekt.

A. Totaalne subjekt.

a) Substantiivina: „Varblane teggi pessa rebbasse augo pu otsa“ (Beitr. VIII 120). „Karjatsed ollid ühhe sippelga pessa ära põletanud, sest et sippelgas ikka neid vägga vallusaste olli hammustanud“ (Beitr. VIII 40).

b) Adjektiivina: „Keige sandimad nende iri-kammelitte seast, käivad ühhe päevaga ni palju maad, kui koorma kandjad kolme päevaga käivad“ (K. G. 1819, lk. 11—12). „Kas sul siis veel vaesemad on?“ (Beitr. IX 145).

c) Pronoomenina: „Siis tovad naad iggaüks omma söma tarvis hea leiva kotti“ (Beitr. XI 40). „Keige essite lähhäb ta lauta“ (Beitr. XI 47). „Minna arvasin so öned maad tännode head otra andvad“ (Beitr. IX 145). „agga teised tovad ikka jälle põhku nende pühitud ma peale“ (Beitr. XI 49).

d) Arvsõnana: „Iggal tallopoial on tükki kaks ehk kolm hoost, ja keige vähhemalt üks paar härgi, ning kaks ehk kolm lehma“ (Beitr. XI 77).

e) Infinitiivina: „siis tulleb neid keik järrele seada“ (Mp. lk. 8). „sest siin on jo tükkati ka head ja haljast orrast nähha“ (Beitr. IX 145). „nenda et neid võib kangaks kududa“ (Beitr. XI 34).

Holteril esineb seega totaalne subjekt nagu praeguseski keeles.

B. Partsiaalne subjekt.

Eesti keelele loomupärane partsiaalne subjekt esineb Holteril järgmistel juhtumustel.

a) Mõte nõuab partsiaalset subjekti: „kui seal ka nori inimesi, poissa ja tüdrukuid on“ (Beitr. XI 53). „Puud on rohkeste Venne-maal omma tarvitusseks“ (K. D. 1821, lk. 9). „Laeva-masti puid lähhäb hulga kaupa Lihvlandist välja“ (K. D. 1821, lk. 9). „Lammid on igga tallopoial paar kümme kondi“ (Beitr. XI 27). „Kitsa ning annisid on ka monne tallopoial ükski paar“ (Beitr. XI 27).

b) Eeitav lause sisu: „neil ei olle mitte paigalist kohta“ (Beitr. VIII 141). „Ei sellega polle teggemistgi“ (Beitr. IX 145). „Temmal ei ole hammid“ (K. G. 1819, lk. 2).

Kuid mitte harva ei esine Holteril totaalne subjekt neil juhuseil, kus meie keele iseloom nõuab partsiaalset subjekti: „Ka on tallopoial aspled, kelle peale ta omma kedratud löngad aspeldab“ (Beitr. XI 34). „Toa ees ja rihhal on varnad seinade sees“ (Beitr. XI 26). „Roge-moögad on temmal ka, kellega ta omma linnad ja kanneped puh-taks rogib“ (Beitr. XI 33). „Sakstel on task-urid, ja tunni-kellad, kelle järgi naad omma aega piddavad“ (Beitr. XI 27), „ja nende suus on nisuggused karvad, hilbud ja närtsud, kui veiksel sadakordse sees“ (K. G. 1819, lk. 5), „neil on püggalad sees“ (Beitr. XI 24).

C. Subjekt isiku tunnuses.

„küsis rebbase käest lubba“ (Beitr. VIII 122). „ära laula, pekisa same!“ (Beitr. VIII 126). „home tulle tee äre, võtta hobbone ja vanker ja kirves jure, raiu seal puid ja panne vankre peale“ (Beitr. VIII 128). „ja puhkab omma nädalalst vässimust“ (Beitr. XI 37). „raiu puid“ (Beitr. VIII 128).

D. Lauseid ilma subjektita.

„ja siis pannakse ka roga laua peale“ (Beitr. XI 40). „Se leib ja keik varrandus antakse pulma perremehe kätte“ (Beitr. XI 40). „Nendasammoti ehitakse ka üks teine pois-mees välja“ (Beitr. XI 40). „siis voetakse pruut jälle ja viakse kamre“ (Beitr. XI 40). „ja surno ridesse pannakse, siis loetakse ja lauldakse jälle“ (Beitr. XI 52).

Eeltoodud näited annavad ülevaate subjekti esinemisest Holteril. Üldiselt vastab subjekti esindus meie keele iseloomule. Esineb ka partsiaalne subjekt, küll mitte järjekindlalt, kuid meil vanemas kirjanduses oli üldiselt partsiaalse subjekti tarvitamine harv ja juhuslik.

II. Predikaat.

„Karro ja hunt söid omma jaud ärra, agga rebbasel olli alles“ (Beitr. VIII 128). „Seal peenra peäl peavad nemmad kaks aastat kassuma“ (Mp. lk. 7). „Agga keige ennamiste lähvad meie maal ikka pulmad teisipä õhto kokku“ (Beitr. XI 39). „Peiopois ja prudi vend tovad jälle rahvast üks havalt ülles vihtlema“. (Beitr. XI 49).

Kongruents subjekti ja predikaadi vahel on järjekindel. Predikaat esineb pluuralis, kui subjektiks on sõna „rahvas“: „Ma-rahvas tahtvad nüüd mitmes kohtas hea „Mees pistis kirve võ alla“ (Beitr. VIII 128). „Koonkoortsus jões“ (Beitr. VIII 129). melega vilja-puid kasvatada“ (Mp. lk. 7). „Prudi poolt rahvas pannevad endid varra hommiko valmis, prudi kirsto pannevad nad ree peäle“ (Beitr. XI 46). „Siis tullevad rahvas keik sure pilli ja lauluga ukse ette“ (Beitr. XI 46).

Kui arvsõna on subjektiks, siis esineb Holteril predikaat mitmuses: „Igga aasta peäle tuhhat laeva sinna võera ma kaubaga tullevad“ (K. D. 1821 lk. 14).

Tihti on lauseis predikaat „on“ vahele jäetud: „raibe pu al, eks sa sest küll ei sa?“ (Beitr. VIII 121), „kel ulitsad õiged, laiad ja pitkad, maiad prisked, sured ja kõrged“ (K. D. 1821 lk. 13). „Neil on essite üks künra pikkune pu, ja teises otsas üks ohherdi auk, ja aukus üks nahk rihm, kellega temma varre otsas kinni on“ (Beitr. XI 30).

Ka liitpredikaadis esineb „on“ vahele jätmise: „Kui rahvas vihheldud, ja keik tööd tehtud on“ (Beitr. XI 35).

Nagu neist kui ka eelpool subjekti iseloomustamiseks toodud lauseist näha, on kongruents subjekti ja predikaadi vahel järjekindel. Partsiaalse subjekti esinemise puhul on predikaat ainsuses.

III. Predikaaditäide.

A. Adjektiivne predikaaditäide.

„Vanna Testament on siis üks ettetähhendamine ehk enne-kulutamine kõige nende asjadele“ (P. S. lk. 8). „On se istutamisse ma sant“ (Mp. lk. 7), „et sedda visi kasvatud pude selts mitte koggoniste sant ei olle“ (Mp. lk. 9), „ja essiminne tö on neil jälle pruti tagga nouda“ (Beitr. XI 40). „See on küll hea ja kitusse väärt assi“ (Beitr. XII 99). „Sest se on teada“ (Beitr. XII 99). „Nende süddamed on väljast tulles vessised“ (Beitr. IX 143). „Sest nemmad on jo targad“ (Beitr. IX 147). „Jõggi on lai ja sügav“ (K. D. 1821 lk. 4). „Tervisse jures ellades on vennelane ussin, tru, sannakas ja lahke“ (K. D. 1821 lk. 11). „Neil on keigel teised servad õhhuksed“ (K. G. 1819 lk. 11). „Need kammeliid on kül illusad ja kanged“ (K. G. 1819 lk. 11).

Nagu näiteist selgub, esineb adjektiivne predikaaditäide Holteril vastavalt eesti keele grammatika nõuetele, ta kääne ja arv oleneb subjekti käändest ja arvust.

B. Substantiivne predikaaditäide.

a) Totaalne predikaaditäide.

Partsiaalse predikaaditäite asemel tarvitab Holter kas totaalset predikaaditäidet või esinevad tal muud konstruktsioonid.

„Vallaskalla on üks immetaja ellajas“ (K. G. 1818 lk. 1). „Kõige suremast ja kuultsamast jöggedest on Vennemaal Neva“ (K. D. 1821 lk. 4). „Kõige suremist mäggedest on essite Kõlen“ (K. D. 1821 lk. 3). „on kõige suremast jöggede seltsist, sest et 500 pennikoormat jookseb enne kui merresse saab“ (K. D. 1821 lk. 5).

b) Partsiaalne predikaaditäide.

Partsiaalne predikaaditäide esines tekstis kaks korda: „Vennelased on ühte tougu ja suggu Põmi, Pohla ja Kroatsi rahvaga“ (K. D. 1821 lk. 11). „Nemmad on nelja tougu“ (K. G. 1819 lk. 2).

IV. Objekt.

Objekti tarvitamise kohta Holteril võiks üldjoontes ütelda, et ta, võrreldes oma kaasaegsete kirjanikkudega, objekti tarvitab meie keele iseloomule enam-vähem vastavalt, eriti peab seda nimetama tema rahvasuust üles tähendatud muinasjuttudes, siiski rohkem eksimusi leidub tema teaduslikes töis, nagu väikeses kirjutuses „Piibli seltsidest“ ja geograafilistes ning loodusteadlistes kirjeldustes kalendri lisades.

A. Totaalne objekt.

a) Akusatiivne objekt.

„Siis tovad nad ka iggaüks oma söma tarvis hea leiva kotti“ (Beitr. XI 40). „ning tänab ja viib prudi tuppua laua otsa“ (Beitr. XI 43—44). „ja prudi kirsto pannevad nad ka ree peäle“ (Beitr. XI 46). „ja laseb ühhe rubla omma mööka möda sinna prudi jalge assemelle mahha“ (Beitr. XI 43). „Söma aego panneb se prudi vend, kes talle tanno pähhä panni, hobbose sani ette“ (Beitr. XI 44). „kes loga peält ärratömmab“ (Beitr. XI 45). „aitab prudi sanist mahha“ (Beitr. XI 45). „kui se rüppepois omma jao on sanud“ (Beitr. XI 45). „Peigmehe emma ja kõrvatse naene pannevad nore rahva maggama“ (Beitr. XI 46). „ühhe valge linna pannevad naad temma ümber ja eest küljest pannevad kolme meeste-rahva resiga selle linna kinni, ja selle linna nimmi on nio“ (Beitr.

XI 43). „ja annab sealt prudile ühhe lehma“ (Beitr. XI 47). „Lehma sarvi panneb ta ühhe vö, ja lammaste ning mullika ümber panneb ta ka monnikord vö, ja monnikord kindad ja särepaelad“ (Beitr. XI 47—48). „kuddas visi kergeste igga tallopoeg ommale marri-pu-aia võib ehhitada“ (Mp. lk. 1). „Kohhus moistis temmale kül hea õigusse“ (Beitr. VIII 130). „kui sa ühhe poia mulle annad“ (Beitr. VIII 120). „siis raiun ma so pessa mahha“ (Beitr. VII 120). „Varblane andis siis veel ühhe poia temmale“ (Beitr. VIII 120). „agga kolmande korraga sai temma omma palga“ (Beitr. VIII 121). „karro tappis ükskord härja ärra“ (Beitr. VIII 123). „ja jaggas selle lihha kolme jakko“ (Beitr. VIII 123).

b) Nominatiivne objekt.

„Kui kirsto kaan lahti tehakse, siis jaggavad pruut, ja pruudi ema, ning kõrvatse naene keik välja“ (Beitr. XI 47). „ja antakse üks pissoke poisik laps temma sülle“ (Beitr. XI 45). „koritakse koor peält ärra, ja piim pannakse ühhe nou sisse“ (Beitr. XI 32). „See leib ja keik varrandus antakse pulma perremehe kätte“ (Beitr. XI 40). „tömmatakse prudi hobbose look pealt ärra, ja vissatakse ülle kattukse“ (Beitr. XI 44). „minne ja to ommale tunnistusse mees“ (Beitr. VIII 141). „se votko need semed keigeparremast oundest“ (Mp. lk. 1). „Se ma, kus ouna semed mahhatehhakse“ (Mp. lk. 1). „siis küntakse rukki kõrs ülles“ (Beitr. XI 78). „Kui nemmad öitsenud ja omma lehhed savad küljest mahha poetand“ (Beitr. XI 79). „ja se surnud innimenne kirsto pannakse“ (Beitr. XI 52). „siis voetakse kübbar küllalisse peast“ (Beitr. XI 51).

B. Partsiaalne objekt.

„Seda möda hakkab siis kõrvatse-naene sedda lihha pulma rahvale jaggama, mis prudi issa majast on sani pantud“ (Beitr. XI 45). „toob neile kannuga öllut“ (Beitr. XI 46). „Lähhavad siis lauluga kamrest tedda välja toma“ (Beitr. XI 47). „Kes ouna-puid tahhab kasvatada“ (Mp. lk. 1). „mis eest sa omma liggimest ilma asjata vihkad“ (Beitr. VIII 141). „Se teggo tähhendab sedda, et pruudt elloegas mitte laisk ei pea ollema, egga omma hoost ehk ellajast mitte kaua rakkes piddama“ (Beitr. XI 44). „ja et ta siis ikka selle ammeti eest ka peab hooilt kandma“ (Beitr. XI 45). „See teggo tähhendab jälle sedda, et ta elloegas ikka peab lapsi hoidma, nende

eest hoolt kandma“ (Beitr. XI 45). „siis toob vanna äm keige essite taldrekuga sola ja nattuke iggapäevast leiba ka“ (Beitr XI 45).

Nagu juba eelpool tähendatud, esineb objekt Holteril kaunis õieti, kuid tuleb ette ka eksimusi, olgugi et need on harvemad kui ta kaasaegseil kirjameestel:

„Koer olli sedda tühjaks teinud“ (Beitr. VIII 121). „Siis uskus rebbane tedda raipe ollevad, ning tulli ja hakkas söma“ (Beitr. VIII 121). „siis võttis hunt rebbast selga“ (Beitr. VIII 123). „siis tõstab peigmees tedda toli peält ülles“ (Beitr. XI 43). „Raudkässi viib tedda tuppa“ (Beitr. XI 45). „Siis laotab ta üks valge linna üle sani“ (Beitr. XI 44). „Nemmad nelavad vega pissokeseid kallad ja maokessed ning seateud omma sue“. (K. G. 1819 lk. 5). „ja kes küll haiged, viggased, vangid ja piddali honettes on, nende kätte antakse piibli-ramatut“ (P. S. lk. 11). „ja iggaüks omma andi kirriko õppetaja kätte uskuda“ (P. S. lk. 13). „andis sippelgale keppiga selga ja viskas tedda taevast mahha“ (Beitr. VIII 142). „kuida meie sedda kätte same“ (Beitr. VIII 121).

V. Adverbiaal.

Adverbiaalide laia piirkonda tarvitab Holter igas tema erinevas tähendusvarjundis, välja arvatud ainult lauselühenduslikud adverbiaalid, milledest Holteril kui ka tema kaasaegseil on tuntud ainult mõned juhused: „On Venne-maal (koha adv.) suur kaup ja kaupleminne viljast“ (K. D. 1821 lk. 8). „Teine suur mäggi tulleb Pohla-maast (koha adverb) heidab varsti ennast Venne-maal (koha adv.) kolme arruliseks (subjektiivne predikatiivadv.), kui heina hang (võrdluse adv.), ja lõppeb lühedalt (viisi adv.)“ (K. D. 1821 lk. 3). „Koer heitis pu alla (koha adv.) maggama surno visil (teoviisi adv.)“ (Beitr. VIII 124). „ma näen üks naene tulleb tännavast (koha adv.)“ (Beitr. VIII 121). „Hunt ja rebbane ollid ükskord (aja adv.) pulma (koha adv.) läinud, ilma perremehhe teadmatta (kaasolu adv.)“ (Beitr. VIII 122). „Hommikust ööd (aja adv.) pannevad perrevannemad agga kukke laulmist tähhele“ (Beitr XI 37). „Varblane nokkis temma silma äri möda (koha adv.) tassakeste (teoviisi adv.) (Beitr. VIII 122). „Hunt sai ka sallaja (teoviisi adv.) öllut jua ning jäi vimaks (aja adv.) jonuks (subjektiivne predik. adv.)“ (Beitr. VIII 122). „ja keige vaesusse jures¹ (seisukorra adv.)

¹ Niisugune partiklite tarvitamine kaasuste lõppude asemel on üldine nähtus meie vanemas kirjanduses.

röömsad ollema“ (Beitr. XI 45). „Need piibli seltsid on siis sellepärast (otstarbe adv.) seatud (P. S. lk. 11). „Sui aego (aja adv.) on temmal põllo harrimisseks (otstarbe adv.) kolm head adra tarvis, ja niisama paljo ka äkkesid“ (Beitr. XI 28). „Heina ning sui-vilja niitmisseks (otstarbe adv.) on tallopoial (dat. adv.) seitse ehk kaheksa head vikkatit“ (Beitr. XI 29). „Meie võime omma liggimest tühhe ehk kaks (rohkuse adv.) korda kül kavvalusse läbbi (abinõu adv.) petta, aga kolmas kord (aja adv.) ei lähha enam mitte õnneks (predikatiiv adv.)“ (Beitr. VIII 121). „sest ilma lammata (kaasolu adv.) ei voi ta koggoni mitte ellada“ (Beitr. XI 31). „Venne-ma käib surusse polest (suhte adv.) ülle kõige Europa rikide“ (K. D. 1821 lk. 2). „illo vägga (viisi adv.) armastavad, ja sellesamma himmo pärrast (põhjuse adv.) naeste rahvas omma palle pöska värmiga (abinõu adv.) punasseks (predikatiiv adv.) värvivad“ (K. D. 1821 lk. 11—12). „Tervisse jures (seisukorra adv.) ellades (lauselühenduslik adv.) on vennelanne ussin, tru, sannakas ja lahke“ (K. D. 1821 lk. 12). „Vallaskallast (objekt adv.) ja temma püüdmisest (objekt adv.) (K. G. 1819 lk. 1). „Iri-kammelist (objekt adv.)“ (K. G. 1819 lk. 11). „Agga sippelgas ei rägäinud sest riust (objekt adv.) ämblikule (dat. adv.) ühte“ (Beitr. VIII 141). „Igga risti-ussu-innimenne teab, et piibli ramat ehk Vanna- ja -Uus-Testament Jummalast (elatiiv agent adv.) meile (dat. adv.) on antud“ (P. S. lk. 6). „Kui rebbane sedda näggi, et hunt koerde käest (agent adv.) kisku sai, siis (aja adv.) jooksis ta kamre (koha-adv.) ja pistis pea kore kirno, (koha adv.) et ta pea korega (kaasolu adv.) sai, ja läks siis (aja adv.) ära“ (Beitr. VIII 122). „Agga minno arvates¹ (lauselühend. adv.) ei olle need keik mitte laido väärt“ (Beitr. IX 99), „minnes¹ (lauseühend. adverb) mõtles issienneses (viisi adv.)“ (Beitr. VIII 141). „ja otavad prudi pulma rahvast jälle sinna (koha adv.) languks (predik. adv.) tullevad¹ (lauselühendusl. adv.) (Beitr. XI 45). „omma ello-maiad ja toad ehk muud honed ümmarkussest palkist (aine adv.) ülles raiuvad, sammalt vahhele (koha adv.) pannevad ja laua pinnust (aine adv.) kattust peale teggevad“ (K. D. 1821 lk. 12). „Teiseks tehakse kalla marjast (aine adv.) üht kallist södavad roga, mis Kahvjari nimme all (viisi adv.) müakse ja ostetakse“ (K. D. 1821 lk. 11). „Veel sünnib Venne-ma varrandussest (objekt adv.) tähhendust anda“ (K. D. 1821. lk. 10). „Nemmad lendavad merresse (koha adv.) ja teggevad endid märjaks (predikatiiv

¹ Muid lauselühenduslikke adverbiaale analüüsitud tekstis ei esinenud.

adv.)“ (K. G. 1819 lk. 14) „ja teggevad neid siis üsna surnuks (predikat. adv.)“ (K. G. 1819 lk. 14—15). „Siiski ilmad ommeti ni heitlikuks (predikat. adv.) ei tulle arvata“ (K. D. 1821 lk 8).

Predikatiiv adverbiaal esineb ainsuses, hoolimata peasõna esinemisest mitmuses.

VI. Attribuut.

Attribuudi arutlusele asudes võtan kõige pealt vaatlusele „üks“ ja „se“ esinemise. Holter ühes oma kaasaegsete kirjanikkudega tarvitab järjekindlalt atribuudina sõnu „üks“ ja „se“ igal võimalikul juhusel.

„Kröönlandi vallaskalla on se keige surem kalla siin ma peal“ (K. G. 1819. lk. 2) „ehk seal on üks pissoke auk“ (Beitr. XI 24—25). „Toa eest lähheb üks pissutlane värrat rihhale“ (Beitr. XI 25). „Toa ukse kõrvas, parde al, on üks ümmargune auk“ (Beitr. XI 25). „Varblane läks siis küllasse, kus üks suur koer olli“ (Beitr. VIII 121). „Kuk on küll üks pissoke loom“ (Beitr. XI 26). „Neil on essite üks küünra pikkune pu, ja teises otsas üks ohherdi auk, ja aukus üks nahk rihm, kellega temma varre otsas kinni on“ (Beitr. XI 30). „Kes üks hea ning lahke perremees on“ (Beitr. XI 35). „Ja kui ta metsas jälle se hundiga kokko sai“ (Beitr. VIII 122). „Se pael vottis temma jalla kinni; ta mõtles et se naero assi ollema“ (Beitr. VIII 127). „Minna josen metsas, et se kel kelliseb“ (Beitr. VIII 128). „Üks perremees ei annud omma koerale häste süa“ (Beitr. VIII 130).

A. Adjektiivattribuut.

Holteril esineb adjektiivattribuudi kongruents oma peasõnaga kaunis järjekindlalt: „sured metsad ja laiad sood rabad paiguti maad külmemaks ja ilmi heitlikkumaks teggevad“ (K. D. 1821 lk. 7). „Neid nori puid tulleb kolis tähhele panna, kellel nende seast jämme tügas ning illus laddo, kus laiad lehhed ja penikesed okkad okste külges on, ja ka mustjas pruni karvaga koor“ (Mp. lk. 7).

Erandeid esineb harva: „Tallinna-maal olli ühhe moisnikul mitto (attrib.) moisad“ (Rehk. ek. lk. 13). „Kes ouna-puid tahhab kasvatada, se votko need semed keigeparremast oundest“ (Mp. lk. 1).

Sõna „oma“ saab käände lõpud järgmistes näidetes: „Teine pool otsas on rihhaallune ehk rihhalune, kus tallo-

poeg sui o m m a d rehhed peksab, ning kus ta talve o m m a hobbosed ja härjad sisse panneb“ (Beitr. VIII 23).

B. Substantiivattribuut.

„Jummal ütles: se võib küll olla, agga sul ei olle tunnistusse (definiitiivne genet. attrib.) meest mitte“ (Beitr. VIII 140). „Üks kaupmees sai laevast, mis Perno tulli omma jao kaupa (kvaliteedi attrib.) kätte, ning neid kauba (defin. genet. attrib.) asju olli 500 tossinad nugge (kvaliteedi attrib.) 368 tossinad lammaste (definit. genet. attrib.) raudi, (kvalit. attrib.) ja söma (definit. genet. attrib.) kahvlid 368 tossinad“ (Rehk. eks. lk. 12). „Tallopia (poss. genet. attrib.) ello maia on ümmargustest palkest ülles raiutud, ning ennamiste pikkem, kui laiust on“ (Beitr. XI 23). „Haampalgide peäl on roigastest ehk laudest (aine attrib.) laggi“ (Beitr. XI 23—24). „Roekaste peäl on siis õlgest (aine attrib.) kattus“ (Beitr. XI 24). „Mollema (kongruents puudub) linnade (poss. genet. attrib.) saddam seal ühhes, ja savad ka rängad (adjekt. attrib.) Peterpurri (defin. genet. attrib.) laevad Kroonstatis kergemaks tühjendud, et siis Neva sisse voivat purjutada“ (K. D. 1821 lk. 4—5).

C. Apositsioonattribuut.

„sest meie kallis õnnisteggia Jesus Kristus issi ütleb nenda“ (P. S. lk. 6). „Minna se valgus ollen maailma tulnud, et ükski, kes minno sisse ussub, pimmedusse ei pea jäma“ (P. S. lk. 7).

Muid näiteid analüüsitud tekstis ei esinenud.

VII. Lause täiendus.

„Kuddas sa ni holimatta ollid“ (Beitr. IX 143). „Kus ta siis ni kermeste ruttas“ (Beitr. IX 143). „Nemmad josid jo kül oue tulles vankri peäle ölge kallale“ (Beitr. IX 143). „Kas o m m e t i keik koddo on?“ (Beitr. IX 142). „Sul on jo kül hea maddal ma“ (Beitr. XII 145). „Küll a b temma mees moistaks sedda õiget tunnistust minno ja karjaste vahhel räkida“ (Beitr. VIII 141). „ja monned ka veel piskoksed“ (Beitr. XI 31).

VIII. Sõnade järjekord lauses.

Sõnade järjekorras lauseis on Holteril teatav järjekindlus ehk šabloon. Liitpredikaadi üks osa asetatakse ilma erandita lause lõppu. Kui subjekt ei ole lauses esimesel kohal, siis on predikaat subjekti ees.

Huvitav on jälgida lauseehituse muutust Holteri eri töödes. Rahvasuust korjatud muinasjuttudes on lauseehitus lihtne ja rahvapärane; lühikesed laused ühendatakse sidesõnadega, kõrvallauseid esineb vähe. Lauseehitus on samasugune kui elavas kõnes. Tihti jäetakse ära predikaat stiili elustamiseks:

„Rebbane olli küllast sanud ühhe kassi ja ühhe pis-sokse lombaka koera. Kassil olli händ selgas, ja koer lonkas. Kui karro näggi neid tullevad, siis ütles ta hundi vasto : rebbane tulleb, kaks noort meest tagga ; teisel teivas selgas, teine noppib kivva. Hunt värrises hirmoga risso hunniko al, agga hánna ots olli väljas“ (Beitr. VIII 124). „Nemmad otasid siis senni kui õige selge ja külm ilm tulli, siis läksid nemmad kallo püüdma, raiusid augo jea sisse, ning karro pistis sabba jökke. Rebbane käis ümber ja laulis: pikka taevas, pakka taevas, vaddere hända hüva nosi!“ (Beitr. VIII 126).

Eriti rahvapärane on lauseehitus kahekõnedes:

„Õige varra jubba viljukest vaatamas?

Jah! Agga kust sa nüüd tulled?

Veskelt.

Kas se ommeti selle kange kuivaga veel jookseb?

Ei sureste ühti, pissut lonkab hommikutti.

Ommeti sa ommal said jahvatud?

Kassin kül! Jummalä maksa keik need jalla täied, mis selle kahhe vakka pärrast ollen jubba käinud.

Miks nenda, sa ollid jo kül varrane?

Vägga palju järje ootjaid; monned on ka õsi seäl magganud.

Sellega olleme se kevvade õieti päivis“ (Beitr. IX 144).

Hoopis teistsugune on lauseehitus Holteri teaduslistes kirjutustes. Laused on siin pikad ja raskepärased. Liit-predikaadi osa esineb alati lause lõpul, hoolimata lause pikkusest. Leidub ka eksimusi kaasuste tarvitamises:

„Kõige suremist mäggedest on essite Kõlen, mis Rootsi-maast välja tulleb, vägga pitkalt möda Venne-maad jookseb ning mitmed arrud välja annab. Teine suur mäggi tulleb Pohla-maast, heidab varsti ennast Venne-maal kolme arrulis-seks kui heina hang, ja lõppeb lühhedalt“ (K. D. 1821 lk. 3).

„Kus Urali-mäggi vahhet möda jookseb, seal põlline Asia piir seisab; agga kui mäggi ennast kõrvale kallab, siis pirid heitlikuks lävad, ja saggedaste seggadust tevad“ (K. D. 1821 lk. 4). „Agga need maad Venne-maal, mis merre lähhedale ja ranna ligidale jävad, on hopis heitlikumad maisest maast ilme pollest, ja andvad ka enam külmi halledidüüles. Siiski

ilmad ommeti ni heitlikuks ei tulle arvata, kui vahhest võera ma ja mu ilma jaggudes leitakse“ (K. D. 1821 lk. 8). „Ta pea-lae sees on kaks ümmargust auku, mis kummagi poolteist jalga iggapiddi laiad on. Nendega pillub vett ülles ja teeb nisuggust kohhenat, mis pennikoorma ma peäle ärra kulukse. Kui ta surnust peast maas on, siis on ta su nenda lai, et mehhed voivat padiga sisse aiada, ja seäl sees on ni palju rumi, et kahheksa meest voivat sees olla, ja tööd tehha“ (K. G. 1819 lk. 4).

Kaasuste lõppude asemel tarvitab Holter tilhti, nagu see tol ajal üldine oli, genetiivi postpositsiooniga:

„Meie voime omma liggimest ühhe ehk kaks korda küll kavvalusse läbbi peita, agga kolmas kord ei lähhä ennam mitte õnneks“ (Beitr. VIII 121) „agga keige ennamiste ikka sedda, mis läbbi rahha saab“ (Beitr. XI 39). „jubba sedda möda tulleb üks teine, toob jälle põhku peäle, ja panneb ka rahha parranda peäle“ (Beitr. XI 49). „Vanna ja Uus-Testament, mis ühte kokko pühhaks kirjaks nimmetakse, on mitme usso järrele ning keelde peäle trükkitud“ (P. S. lk. 4). „kes innimeste moistust kihhutab ja sedda vägge pühha vaimo läbbi meie kõikide süddamesse annab“ (P. S. lk. 4). „Et se kül sure Jummal tahtmisse läbbi hakkas, agga siiski on veel meie vaeste seas ni palju vaia“ (P. S. lk. 5). „ja selle ülle ei mõtle ükski kaksipidi“ (P. S. lk. 5). „et innimesed on patto läbbi langenud surma ja iggavesse hukkatusse sisse“ (P. S. lk. 6). „ja kaibas kurjaste karjaste ülle“ (Beitr. VIII 140).

Erinevusi kaasuste tarvitamises: „Toa ukse kõrvas, ahjo su kohtas, on peremehhe ja perrenaese sängid, kus nad isse maggavad“. „Nore rahva sängid on rihhaalluse pool toa ukse kõrvas, ning laste sängid on takka nurki möda rihhaallusse pool kõrvas“ (Beitr. XI 26). „Laupä õhto lasseb ta omma perre varreminne õhtule, kui muud õhtud“ (Beitr. XI 35). „Agga keige ennamiste lähvad meie maal ikka pulmad teispä õhto kokko“ (Beitr. XI 39). „Süggise tullevad need semed ni hilja mahha tehha“ (Mp. lk. 5). „Agga sest et naeste-rahval talve ikka tubbane tö ja kergem ammet on, sepärrast touseb siis perrenaene talve ikka omma perrega varreminne ülles kui perremees ja muud meeste rahvas“ (Beitr. XI 39). „agga kolmande korraga sai temma omma palga“ (Beitr. VIII 121). „teine arv sarri, kellega villi surest agganatest essimessele korrale ärra tulatakse“ (Beitr. XI 30). „On Venne-maal suur kaup ja kaupleminne viljast“ (K. D. 1821 lk. 8).

Need vormid on murde erinevusi.

Perfekti moodustab Holter verbi „saama“ abil: „savad langud sõnud, siis lähvad nad toast välja“ (Beitr. XI 44). „Saab üks omma võlla maksnud, siis tulleb jälle teine“ (Beitr. XI 48). „Saab se teggo tehtud, siis hakkavad jälle endid parranda pühkimisse tolmust puhtaks vihtlema“ (Beitr. XI 49). „Savad need peigmehhe poolt rahvas keik omma võlga maksnud“ (Beitr. XI 48). „Kui kirrikolissed savad ärraläinud, siis aiavad koddosed rahvas ühhe teisega head jutto“ (Beitr. XI 36).

Abram Holteri keele lauseõppeline külg analüüsitud, võime lõppkokkuvõttes võrrelda ta süntaktilist oskust teiste tollaegsete kirjanikkude omaga.

Eestkätt tuleb rõhutada Holteri võrdlemisi õiget ja rahvapärast objekti tarvitamisoskust, kuid muis lauseliikmeis ei ole märgata erilisi saavutusi. Osasubjekt esineb siiski võrdlemisi järjekindlalt. Partsiaalne predikaaditüüp esines ainult kaks korda tekstis. Lauselühenduste tarvitamises ei ole jõudnud ta kaugemale oma kaasaegseist. Adverbiaal on rikkalikult esindatud, atribuut sellevastu vähem. Atribuudi kongruents oma peasõnaga on võrreldes kaasaegsete kirjanikkudega järjekindlam.

Kuid Holteril esinevad ka kõik tollaegse lauseõpetuse iseloomustavad jooned. Näituseks, kaasuste lõppude asemel esinevad konstruktsioonid postpositsioonidega, alaline „üks“ ja „se“ esinemine substantiivi ees, liitpredikaadi ühe osa asetamine tingimata lause lõppu jne.

S. Holberg.

Rõhutu silbi (-*z->) h>_i hääliksäädusest.¹

Teoses „Lautgeschichtliche Untersuchung über den Kodaferschen Dialekt“ lk. 133—134 on prof. L. Kettunen Kodavere murde ja Alutaguse h-tyveliste noomenite (*murejed*) ja teat illatiivide (*isäje*) tyybi seletamisel peatund võimalusel, et „igatahes võiks kysimusesolevad edustuse teat viisil rinnastada klusiilide, resp. γ , δ , β edustusega, kus lyhidsilbiseis sõnus kadu asemel konsonantelement tuleb ilmsiks (*õlude, labidad*)“ ja pidada neid „yhe vanema, enamlevinend häälikseisu rudimendeks“.

¹ Autori kirjaviis.

Et säärase hääliksääduse oletus, sellest hoolimata, et teda kitsaid õpinõudeid rahuldada pyydvas sama autori „Viron kielen äännehistorias“ (vt. lk. 52) ei mainita, on tött taband, teevad veel tõenäolisemaks temast kogu eesti keelealale ja viimase kaudu kirjakeeldegi jäänd jäljed. Niisugus-tena on silma puutund juhud *paras:parajad, varajane, salajane, salaja, alaja* 'alati' (Wied. EWb). Tarvib ainult meelde tuletada, et neid vastavad: karj. *paraš:parahat, parahiksi*, s. *parhaat*, < *parahat*, s. *varhainen* ~ murd. *varahaine(n)*, vdj. *varaz*, s. murd. *salahaine(n)*, vrd. karj. *alahaine*, s. *alhainen* tüüpi jne., et veenduda selles.

Hääliksäädus $h > i$ maksab siin nii siis ilmsesti, nagu $\delta > D$ muutuski (vt. VÄH 39—40, KodD 119—120) esimese silbi olles lühike. Vastavalt on, nagu $\delta > 0$, ka $h > 0$ hääliksääduslikult esimese silbi olles pikk ja vastavad ootust tüübid *lambad, kindad, kirved* jne. (vrd. *kätkis, kutsu!*). (*pere:*) *pered, mured* tüüp võib olla *terved, toored* juhuste või algupär. *-k-lõpuliste*, nagu yldiselt tunnustet, analoogial tekkind. Lühida esimese silbiga tyvede illatiivid nagu *külla, tupp* ~ *külasse* etc. on analoogiliselt *h-* (resp. *i-*) kadulised *metsa* illatiivtüübi eeskujul. Nii näib võimalik kõik näilised erandid sellest häälikumuutusest seletada mingi hääliksääduse järjekindlust segand analoogiaga ja ainult juhuse arvele tuleb panna, et kõnesoleva eP (eL murde järgsilpide *h* edustus on teatavasti mitmeti omapärane ega saa teda riitavate andmete puudumise pärast kirjanduses siin puudutada, nagu käsitamisest kõrvale on jäet ka ilmsesti siiasamma kuuluvad rahvaluulelised *külaje, tubaje, muldaje* jne. illatiivid, millede harutamine liig pikale viiks meid) juurde ja kirjakeele hääliksääduse korrapäraseid edustajaid on nii vähe — ainult esitet näited plus võimalikult mõni haruldasemalt esinev kahesilma vahele jäänu — ja ta teiste, harilikult hulga näidetega valgustet ja sellega keele yldloomule tähtsate hääliksääduste kõrval näib nii tyhine.

$h > i$ häälikfysioloogiline kylg ei tee arusaamisele raskusi, kui meelde tuletame, et sama häälikmuutus näiteks on I ja II s. vahel yldine liivis (*lejä* 'liha' jne.) s. murdeiski

esineb vaheldusi *sija - siha, hiha - hija, pijo - piho - pivo* ja e. Kolga rannamurdes huvitavalt leidub (*ht >*) *h > i* rohkearvulisis momentaan-verbaalnoomeneis *vilajus* jne.

J. Mg.

Tugevaastmeline inessiiv omadussõnana.

Et omadussõnade tarvidus on sagedane meie kõnes ja kirjas, siis on kõnelejad alateadvalt leidnud aja jooksul selleks mitmedki teed ja võimalused, kuidas neid soetada, ja tarbe korral uusi luua. Mõisted võivad muutuda — ja kõnelejal on tarvidus seda muutumist väljendada; sellepärast peab ta alati otsima kohasemat väljendusvahendit. Meie keeles on omadussõnade leidmiseks eriti avarad ja painduvad võimalused kasutada. Neid tundes ja tähele pannes märkame, kuidas kõnelejakond siin on talitanud, kuhu poole tema sihhib ja püüab.

Et harilikkudest omadussõnadest, s. o. niisugustest sõnadest, mida meie tunnustame puht grammatilisteks omadussõnadeks, veel ei jätku mõistete väljendamiseks, seepärast laename lisa mujalt, teistest sõnaderühmadest. Meil on selleks oma erilõpud ja tuletusliited, mille abil see võimalik. Kuid neid kõiki võtta kõne alla pole selle kirjutuse eesmärk.

Erilist tähelepanu aga tahan juhtida nende omadussõnade peale, mis on algselt küll nimisõna inessiivid ja mis esinevad (nimelt *vald-tüübilised* sõnad) kolmandal, s. o. ülipikal silbivältel. Võtame selleks näitusi meie ühiskeelest. Meie ütleme: *rakkus käed* (ühiskeeles harilikum kui *rakus*), *harkis jalad* (mitte *hargis*), *kikkis, lontis kõrva* (mitte *kikis, londis*), *lokkis juuksed* (mitte *lokis*), *ta on nii kekkis ja mukkis* (mitte *kekis ja mukis*), *mees on vintis* (mitte *vindis*), *naine, müüs marju mõlkis* (mitte *mõlgis*) *toobiga, riie on voltis* (mitte *voldis*), *täkkus hobune* (mitte *täkus*), *saba sorgus, tee on umbes* jne. Need olid kõik niisugused sõnad, mille kirjutamises võime teha vahet pika ja ülipika silbivälte vahel. Aga palju on neid sõnu, mille vältevahet ei tehta kirjakeele transkribeerimisel, kuid kõnes on kuuldav ometi ülipikk välde: *pungis, jõllis silmad; pruntis, mossis mokad; käib kүүrus; kübar on lössis; mees on purjus; põnnis põrsas; tangus siga; puud on härmas* jne. jne. Kõik see näitab, et sarnasel viisil kujundatud omadussõnad on seesütlevast käändest, mis hääldatud ülipikas silbi-

vältes. Ometi on meil seesütlev kääne — vähemalt kirja-keeles — *vald-, küür-* tüübilistel sõnadel pikas silbivältes.

Nagu öeldud, ei tunnusta kirjakeel kõnesolevat tüüpi sõnade inessiivis ülipikka väldet. Näit. ei kirjuta meie mitte *lukkus*, vaid *lukus*, mitte *kottis*, vaid *kotis*, mitte *lakkas*, vaid *lakas*, mitte *tuppies*, vaid *tupes* jne. Kuid meie võiksime hakata tegema vahet ka kirjas; võiksime tasandada seda teed, mis kõnekeel ju ette on näidanud; võiksime lahutada siin kuulduvuse poolest omadussõnu ja nimisõnu, ja nimelt: kui seesütleväl käandel on adjektiivne tähendus, siis hääldaksime teda ülipikas silbivältes ja kirjutaksime ka nõnda. Näit. *Minu kõrvad on lukkus*, s. o. kõrvad ei ole mitte lukus (ei luku sees ega tabaga kinni), vaid nad ei kuule hästi, kõrvade seisukord on niisugune. *Tema silmaalused on kottis*, s. o. silmaalused ei ole mitte kotis, vaid silmaalused on paistes, paksud. Aga: *põrsas on kotis*, s. o. põrsas on tõesti koti sees. Oleks *põrsas kottis*, siis tähendaks see sedasama, mis *põrsas on põnnis* (põrsas on söönud enese keskelt jämedaks). *Hobune on lakkas*, s. o. hobune on ilusa lakaga, lakk aina lainetub; kuid: *hobune on lakas*, oleks hoopis teine mõiste: hobusel on nii suur lakk, et ta on selle sees, või homonüümselt: hobune on põõningul. Kui ütleksime veel edasi: *Hobuse kael on lookas*, siis tähendaks see, et hobuse kael on kõver, loogataoline (ilus kael); kui aga ütleme: *hobuse kael on loogas*, siis peaksime mõtlema nõnda, et hobuse kael on tõmmatud kõrgele looka (looga külge). *Surnu silmad on aukus*, s. o. silmad on sügaval pealuu sees, silmad on oma välimise kuju poolest kui augud. Aga: *silmad on augus* tähendaks, et silmad on pealuust väljas ja kuskil augu põhjas (sees). *Lammas on hundi nahkas* tähendaks: lammas on hundi kõhus, lamba seisukord on niisugune. Aga: *lammas on hundi nahas* tähendaks, et lamba ümber on hundi nahk, lammas on hundi naha sees. *Mula on pankas* (ühte hakanud); kuid: *selles mullapangas* (mitte *pankas*) *on liimukas*. *Kartulid on väljal kuhjas* (teine silbivälde) aga mingisugune asi on *keskelt kuhjas* (kolmas silbivälde). *Heinamaa on metsas* (kolmas silbivälde), s. o. heinamaa on metsaga täidetud, heinamaal on palju põõsaid. Aga: *heinamaa on metsas*, (teine silbivälde) s. o. heinamaa on kuskil metsa sees; heinamaal ei tarvitse sellepärast kasvada veel ainustki põõsast. Jne. jne.

Meie näeme, et ühiskeeles on kujunenud siin uus vahetegemise võimalus. Peaksime aga ka varuma, et mitte ei kõneldaks ega kirjutataks siin vööriti; näit. ei ole õige

Eesti panka müüakse võidulaenu pileteid, vaid Eesti pangas müüakse . . . Mitte: mõök on tuppes (vaid tupes), ta magab lakkas (vaid lakas), leib on kappis (vaid kapis), või on püttis (vaid pütis) jne., nagu mõnedel on kalduvus kõnelda. Peaksime pidama aina meeles, et ainult mingisuguses omaduslikus tähenduses on võimalik ülipikk silbivälde. Vahetegemine ei ole raske, kui meil on sellekohane vaade, mida lõpuks veel kordan: kui sõnal on omaduslik mõiste, siis olgu ülipikas silbivältes, — teda tuleks siis ka hääldada ja kirjutada vastavalt selles vältes; kui aga sõnal on nimisõnaline — seesütleva — käändeline — mõiste, siis olgu ta juba nõrgemas silbivältes, — hääldamine ja kirjutamine sündigu muidugi jälle sellekohaselt. Nõnda saaksime oma kirja-keelele teatava liigi eraldamisvahendeid juurde, mis oleks tuluks meie mõistete väljendamisele. Pealegi pole see midagi uut, sest ühiskeel, üldine kõnekeel on juba eri murrete eri tarvitusi siin osanud ära kasutada.

A. Ploompuu.

Ühe õigekeelsussõnaraamatu - arvustuse puhul.

„Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatu“ seni ilmunud osa kohta on ajakirja „Keeleuuendus“ esimeses numbris arvestavalt sõna võtnud mag. Joh. Aavik. Tohiks olla vahest asjale kasuks, kui seal esile tõstetud vaatekohti valgustatakse muultki seisukohalt, kui seda on teinud arvustuse autor. Eriti oleks tarvilik rõhutada neid momente, mis esitatud etteheidete puhul kõneleksid mainitud sõnaraamatu kaitseks. Seda katsutaksegi lühidalt teha järgnevais ridades.

Mag. Aavik leiab „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatu“ kõigepealt tehnilisi puudusi — niihästi raamatus esinev sõnarühmasüsteem kui ka sõnade muutevormide märkimisviis olevat liiga keeruline ja tülikas — ja näitab omalt poolt, kuidas oleks pidanud tehtama, et need puudused oleksid ära jäänud. Sellest arvustuse osast saabub mulje, et sõnaraamatu tehniline korraldus on midagi uut endisega võrreldes. Asi ei ole aga kaugeltki nii: raamatu uue trüki

sõnajärjestus ja vormimärkimisviis on põhimõttes täiesti samad, mis olid sama teose esimesel trükil. Eesti Kirjanduse Seltsi Keeletoimkonna sellekohase seisukoha põhjal võeti eelmine trükk praegusele ka kavaliseks aluseks.¹ Sellepärast ei tulnud sõnaraamatu redaktsioonil üldse küsimusse raamatu välimise põhikorrastise muutmine. Kuid praegunegi raamatu tehniline külg ei tohiks olla kaugeltki tarvitamiskõlvutu. Sõnade rühmasüsteemil on näit. muuseas see paremus, et sõnaraamatu tarvitajad võivad näha sõnade tüvelist kokkukuuluvust ja tuletusviisi. Puhas tähestikuline järjestus ei võimaldaks seda nii selgesti. Mis puudub muutevormide esitamiseviisi, siis on see raamatu tarvitajaile peamiselt ajakulu küsimus. On aga selge, et paradigmasüsteem, mida soovib mag. Aavik, ei paku sugugi vähemat ajakulu sellele, kes näit. omastava käände põhjal kohe ei oska tuletada sama sõna muid käandeid (eriti ainsuse osastavat ning sisseütlevat või mitmuse osastavat), vaid peab need järele vaatama raamatu etteotsa (resp. lõppu) asetatud vormistust. Kes aga meie sõnade vormisüsteemiga on juba isegi küllalt tuttav, sellele ei tee raskusi praegune lõpposasüsteemgi, eriti kui tarvitaja on juba lõpposade tähendusega harjunud.

Siis raamatu sisuline külg. Mag. Aavik imestab, et i-mitmusest antakse „kunstlik ja ebarahvakeelne“ sisseütlev *jalusse, inimesisse* jne. (autor ise tarvitavat *jalgadesse* jne.) ja mitte näit. palju „loomulikum“ seesütlev *jalus, inimesis* jne. See arvustaja seisukoht äratub omakorda imestust. Tuleb küsida, kuivõrra on siis i-mitmus oma võimalikus ulatuses meil suures osas murdeis üldse rahvakeelne, kui maha arvata üksikud pooladverbiaalsed ütelled nagu *on teistele jalus, hing rinnus kinni* jne. Ega muidu

¹ Muuseas olgu siinkohal öeldud, et kõnesoleva teose II trüki üks esimestest korrektuurpoognaist saadeti seisukohavõtmiseks kõigile Keeletoimkonna liikmeile, ka mag. Aavikule; siis oleks olnud veel viimane aeg komisjoni liikmeil oma arvamus avaldada sõnaraamatu tehnilisele küljele kohta, kuid isegi mag. Aavik seda tol korral ei teinud. Sellepärast tundub käesolevas küsimuses mag. Aaviku etteheide veidi hiline.

siis meie keeleuendusliikumusel, mille hingeks on olnud mag. Aavik, poleks olnud vaja teda kirjakeeles suuremal määral „elustada“. Või on arvustajal peapõhjuseks analoogiliste vormide kartus (*jalus* on häälikuseaduslik, *jalusse* — analoogiline)? Kuid absurdsest häälikuseaduslikkude vormide paremakspidamise põhimõttest oleks aeg ammu loobuda. Arvustuse autor teeb asja siin igatahes tarbetult keeruliseks, kui ta lubab tarvitada küll *jalus, tänavais, jalul, tänavail*, aga mitte *jalusse, tänavaisse*. Pealegi et sõnaraamatu seisukohalt viimane võib olla sama hästi i-mitmuse põhi-vormiks kui eelmisedki.

Edasi arvustaja ütleb: „Sääl radikaalsemaid uuendusi nagu -nd, -tet, i-superlatiivi muidugi üldse ei lubata, ei mainitagi, nagu eesotsas olevast tabelist näha“. Mis puutub superlatiivisse, siis juhitagu arvustaja tähelepanu raamatus esinevaile ülivõrdeile nagu *kiireima* (lk. VI), *kõrgeim* (lk. 305), *suurim* (lk. 380) jne. Käänete- ja verbivormide-tabelis ei olegi superlatiivi koht. Muude mainitud vormide puhul (-nd, -tet) tähendatagu, et sõnaraamat talitaks igatahes ennastlikult, kui ta ilma pikemalt kaalumata otsekohe ühevääri-listena kirjakeelde fikseeriks vormid, mida tarvitab ainult väikesem kildkond (olguigi seal hulgas üksikuid meie paremaid nimesid — neid esineb vähemalt samavõrra ka nende vormide mittepooldajate hulgas) ja mis otstarbekohasusegi seisukohalt ei ole kõigiti laitmatud.

Suure numbri on teinud arvustuse autor vormidest nagu *ehitusemeister, hariduseministeerium*, mis esinevad sõnastiku tekstis *ehitusmeister, haridusministeerium* asemel. Isegi äridel, ministeeriumidel jne. tulevat hakata aegsasti oma silte, stempleid jne. ümber tegema. Kuid asi pole kaugeltki nii „hull“, ainult arvustaja on natuke tõtanud. Sõnaraamatu lõpul, õigekeelsuslikkude reeglite kogus avaldatakse märkus, et vormide nagu *ehitusemeister* kõrval võidakse samaväärselt tarvitada ka vastavaid lühendatuid *ehitusmeister* jne. Sõnaraamat on seega vastu tulnud kummalegi poolele: niihästi neile, kes soovivad tarvitada pikemaid, kui ka neile, kes lühemaid vorme. Järjekindluse pärast on aga sõnastiku tekstis tarvitatud ka *-us*-sõnadel

genetiivset liitumust seal kus vastavail muil sõnul (ainult *-mis*-sõnade juures on sellest loobutud). Järelikult langevad iseendast kokku kõik perspektiivid, mis arvustajale on paistnud nende vormide puhul.

Mag. Aavik soovib tarvitada *seminaar, materjaal, komisjon, kommissaar*, mitte *seminar, materjal, komisjon, komissar*. Kas selles nõudes ei peitu vastuoksus? Kirjutame ju ka näit. *parun, kindral, leegion*, mitte *baroon, generaal, legioon*, sest nad on meil juba keeles kodunenud, muutunud *laensõnadeks* ega tundu enam *võõrsõnade*na. Kas meil ei ole õigust sõnu nagu *seminar, materjal, komisjon, komissar*'gi lugeda juba *laensõnadeks*? Vrd. *võõrsõnu* nagu *defensiiv, deflatsioon, denominaal, gutturaal, antikvaar* jne., mis on sõnaraamatuski kahekordse tähega.

Ekslik on väide: „Õigekirj. sõnar. ei tarvita hh“. Esinevad seal ju sõnad nagu *amfibrahh, brahhiaalne, differentsiaalpsühholoogia, dihhotoomia* jne. Kuid loomulikult on märgitud sõnaraamatus *anarhia* ühe *h*-ga, sest teose üheks põhimõtteks on, et piluhäälikud (*h, f, š*) alluvad samadele õigekirjutusjuhiseile mis kõik muudki häälikud (nad tuleb järelikult konsonandi kõrval kirjutada ühekordsest): *ainsaks erandiks on s*. See seletab, miks kõnesolevas teoses on *anarhia*, aga *avanss*.

Viimaks arvustaja peab juhuslikuks raamatus esineva võõrsõnade valiku, väites, et sealt on välja jäänud mitmed üldtuttavad ja üldtarvitatavad nimetused nagu *affäär, akros-tihhon, ampiir* jne. (muide arvustaja loendis on väike viga: *ešelon* esineb sõnaraamatus!) ja on sisse võetud kitsaseriteaduslikke oskussõnu nagu *aboraalne, adiabaat* j. m. Tõsi ju on, et sõnastikust on kogemata välja jäänud mõned tarvitavamad võõrsõnad, ja need asetatakse sõnaraamatu lõppu sellekohasesse lisand-sõnastikku, mis-sugune asjaolu redaktsiooni seniseid töötingimusi arvestades on paratamatu. Kuid mitmedki mag. Aaviku esitatud sõnust on välja jäetud meelega, et mitte koormata niikuinii kogukat raamatut liiga erilise tähendusega ja harvemini tarvitavate materjalidega. Mis puudub aga

eriteaduslikesse oskussõnusse, siis nende mahutamisel raamatusse on talitatud küllalt teadlikult: meie tärkaval ja ala kasvaval teaduslikul kirjandusel, samuti eestikeelsel ülikooliõppetööl on samuti omad nõuded kui ilukirjandusel ja üldkõnekeelelgi. Sarnaste eriteaduslike oskussõnade mahutamise õigekeelsus-sõnaraamatusse on meil hädavajaline, arvesse võttes, et meil puuduvad spetsiaal-oskussõnalised võõrsõnakogud ja et selletõttu on raskes seisukorras eriteadlased, kes tahavad tarvitada oma töödes eesti keelt: ei kirjutata ju meil võõrsõnu nii kui muis keelis. Pealegi on õigekeelsus-sõnaraamatul see paremus, et ta ei anna mitte ainult sõnade kirjutusviisi, vaid ka nende grammatilised vormid. Sellepärast ei taba märki niisuguste, omal alal tihti igal sammul tarvitavate eriteaduslike võõrsõnade võrdlus sõnahruldustega nagu *abrakadabra*, *akordeon* jne., mille kohta arvustaja tähendab, et need oleks siis tulnud järjekindluse pärast samuti sisse võtta.

Lõpuks ei saa jätta ütlemata arvustuse lõpposa kohta, et tundub natuke enneaegne seal väljendatud kahjurõõm „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatu“ puuduste puhul. Nagu eelpool nägime, töötab olla petlik seegi „lootus“, et vormid nagu *hariduseministeerium* „vähendavad raamatu autoriteeti“ ja „annavad talle hoobi“. Kuid viimase küsimuse otsustus ei kuulu enam käesolevate ridade kompetentsi.

E. Muuk.

Valik murdetekstisid.

1. Rõigi¹.

Mõned Hiü kuntsid.

kui lehëm esimest kõrda pïma tõb, sïs lüpssta õbë sörmuse läbi, sest tulëb sïs ä pïmä lehëm. sïs tilgudatï pïma mahà, ukse alla, tē päle, sïs pïm ei lähë mette ukka.

ioüli louppa õhtu pañdud loüda aknad kiñni, akna lävë ja loüda ukse päle vëduf ristid. -- aknad pañdud

¹ Ülende külast, 1924. a.

kiinni, eĭ tuli vālĭja eĭ pajstà, sešt sé rikküb põllü vilĭä ärà, ristid — eĭ tejsèd inimesed eĭ sà lõmi ärà rikkuda.

kuj esimest koĭd lõmad vālĭja loĭdast lašta, sĭs pantta kaĭla ahelad ĭa koĭm kanà munà kariä oĭĭuè vārava alla; missugouone lõm munà kaĭti astüb, señnè unt sõb ärà.

nāri loĭppa tõdud keĭk vigadid ĭa nuĭd vālĭja ĭa tehet teravaks. kuj eĭ sà kälĭiat (vanal ajal ihudi tahuca), sĭs on āšta oĭsa nülid.

kuj vaštlapā tulĭd, sĭs peštud vaštlope pāva keĭk asĭad puĭhtaks, sĭs seĭsvad āšta oĭsa vaĭged.

vaštlapāva eĭ ole tulĭd ülès võĭduĭ. kiš tulĭd ülès võĭnud, si on āšta tuš ('toss, kes oma tööga edasi ei saa').

kariascle tehet ĭouluks üks kak leĭba; sé pantta seĭsma, aĭtta. seĭsāb nĭguĭ pāstü māriape pāvani. sĭs kälĭnd koĭrā tuās (s. o. siis toodi kakk korra tuppa). (kūĭ se tubā [illat.] tõdi, eĭ tüdrugud paneks señnè pā alla, sĭs sāvād mehele) (s. o. õoseks pea alla). sĭs ĭälle aĭtta tagasi. seĭsāb sāl kõvadeni. kuj kariane kariä lähèb, sĭs pantta kak ta koĭtti siisse, seĭga, agà tā ĭ tohi kakku mette pūttuda, piĭb pāvā läbi nĭ kälĭma — taĭ omal on loĭne teĭses koĭtis. kuj õĭtu tulèb, sĭs nĭ müttü lõma kud on, nĭ müttü tükki leĭgada. sĭs lõmad eĭ ĭā seĭ āštal aĭgeks ĭa kälĭvad suĭ üksteise ĭärèl, mahà eĭ ĭā mette.

lūvalu pāva ĭa tuhka pāva, sĭs villu eĭ tehta (eĭ kedraĭta, kariĭta, eĭ tohi villast rĭet õĭmelda). kuj tuhka-bāva tēd, sĭs rĭe lähèb tuhakarvāseks, kuj lūvalubāva — sĭs lūkarvāseks.

vaštlabāva lašta linā liĭoi. perenājsèd, üĭmardajad lähĭvad lašma liĭoi. kiš ühè ĭõniga keĭgè koĭgemale sāv, señnèl kašvavad pitkemaĭ linād.

kiš vaštlabāva õĭtu keĭgè vĭmaseks magama panèb, sé tašsĭb kogü āšta (s. o. teeb, teeb, aga ei saa midagi tehtud).

kuj ĭālĭ eĭk kāsĭ lähèb asemest ā, sĭs loĭda: lū lū asemele, liĭgè liĭkme asemele, karü karvā asemele ĭa veri oma koĭla, (ehk): pētrus sõĭdāb allĭ rānaga ülès māgè ĭa koĭm koĭda: ĭssa poĭä ĭa pūhā vaĭmü nimel: sĭs on teĭve.

kui keřiaja tuli ja sīs laṁbud nīdedi, sīs: nūid on laṁbad ärä nõijut, nūid laṁbad ei sigi. [keřiaja sōnad: kus_mu koī, kus_mu kep? kep kõrvas ja koī nurkkas. vadās kudās aga sant tansib; sant tansib ja sūdā rōmūs ja silmād nuivad pās päle (Puski küla)].

vanās kūs ei tohi mette lōmi majast välja aīda (pōrssud, vōi mis lōm tahēs), sīs lōmād akkavad kiduma.

vanās kūs sōnigud kā ei aēda pōllū päle, sis seīnnel sōnigul ei ole rāmmu.

vanās kūs ei mullastatta tuḥli (kartulid). kui vařs lähēb katti, se sīs änām kařvama ja akka, kuřvab ärä.

Üles tähendanud Helmi Mihkelson.

2. Tori¹.

kudā unī saī.

ūhegořra tuīd vanabagan jumala jūre taēvase ja ütēld: külē jumāl, sā olēd kõik lōmād teīnd, mā tahaks kā ūhē lōmā valmis tehā. jumāt vastānd: eksā tē, egasma kēlā. vanabagan lāīnd mā peāle ja mõttēld: mihukkese lōmā ma inimestele kiūsamises tēks? ja vīmatle arvand: oī, oī, mā tēn unīdi! lāīnd sabi ayoū jūre, vōī sūre tōrvase roīdi, sellē paīd kehaš, kōbā kibī pūst sūdameš, sūē tūkkid silmadeš ja pikkā siřoe rojka ānnaš. kõik ned pāřsind aīli sabiga kokku ja akkānd sīs jumala mōdū elavad oīku sisse puhuma. āhkind kül kaīuā agā elū bōlē sisse sānd. lāīnd jalle jumala jūre ja ütēld: kõik jō valmis, õppetā aenult kudās elū sisse puhuda. vanā jumāl õppetānd: ūīle talle kõrvā sisse — sō kurat ā — kül sīs nāēd, kudās elama akkāb.

eqkkene kül, lähāb vanabagan iņgeitū unīdi jūre, agā ei tiħka kudagi ütēlda: sō kurat ā, mõīleb, ehk sōpki ā. tulēb vīmatle eq mõtte peāle: ku_ta kuradi sōmisega ūlēs tōusēb, küllap ta sīs jumala sōmise peāle sedā ammuoi tēb, jumāl o ja vėl sūrēm mēs! ütēltki unīdile kõrvā sisse:

¹ Oore külast, 1923 a.

sõ jumal ä! unõ agà põlè luuttantki. nüit põld müd midagi tehà, vanabagan sosistand õtte tasakkeste unõdile kõrva: sõ kurat ä! kohè karand unõ rapsti ülès ja vanabagana kallale. sūrè vaevaga pāsēnd vanaul tervè nahaga minema.

sest ajast ulgupki unõ mešsas riõgi, kehà siõge kui roõt, silmād põlevad kui süēd, südà kõbà kui kibì ja ānd nagù roõgàs püšti.

Üles tähendanud Rich. Janno.

3. Põltsamaa.

sè oli, sīs minà käisin jalà väilàs mõjsàs. meit suq-deŕti agū tegema. üks lüdrük oli kuq. meijē tiõg oli sejtsekümmēnd vīs kubü pāvis tehà ja sīs sai sē tiõg välla. oli õhta, niukke vihmane ilm. kaks tēqmēst tulid agusid vīma. üks tēqmēs vōttis õlè nustiõku, ütles: „paõgè ruõgu peõle“ ja panið põlema. ārrà tuli obustega. tēqmed näõid, et ārrà tuli ja lāksid ārà. mē tüdruõkuga jāimē soõndama.

tejsel omiõkul kutsuitti mõjsa. kolm koõtumest olið kuq seql. ārrà tuli ja akkas tēqmēga, kēs tikka aõdis, kārama. sē laõhtis reõkkida, agà ārrà ütles: ma lõn sū sū lõõki, kù sõnà lausud. olime üheksakkesi kù ārrà kārās. kõik olime paõla peõga kù kārkkis. kui oli küõl kārānd, ütles: tōgè vitsād! nüid tēõtsime, miš tuli. koõtumestest oli üks peõkoõtumēs, tejsēd kõõvalkoõtumēd. peõkoõtumēs lāks vōõt, vōõt vitsu tōma. irmü pārast unustas mütsi pāhè paõna. ilmà ārrà lubaõta ei toõtind.

laõti mahà siruõlada — akkaõti pekõma. sē tēqmēs, kēs meile tulð aõdis, paõdi vahime amēttisse, minà eõtsin tēqmē jaõgade peõle. tēqmēs akkas lõma, agà lõi ülè. ārrà lõmmas vitsād kāsõ ä ja näõttas kudà peõb lõma. tēqmēs eõ lõnd enne eõ õld õldud pajü õppa sai — aõtti eõ tuõpē täis. minà olin kũetejst uõstane poõsikke. küõl ma vārisesin, kui koõd minü kätte tuli. sē tēqmēs lõi, kēs tēõlt ārà lāks. koõtumēs ütles, et olèn kũetejst uõstane. kohè kui pekõttud sai, ārrà pani jalà ette ja sīs piði silittama ja üttema: tänàn armulik ārrà õõpõttamise õst.

kuji kõijk mehèd olid peksettud, aetti valla ja tüdruk võetti käsile.

kohtumèd olid nagü mõdi pärast, ärrà oli sè mõjštija ja tegija.

Üles tähendanud Adele Jürgens.

4. Põlva.

kahrül ol' kolm poja olnu'. no läts hoijtjat ošma. tuļ edimält iānes vašta.

„terè vanà vattèr, košsà lāde' ?“

„lā latsəhoijtjat ošma.“

„vōttam miñnō !“

„kuiš sa laulat mu latsile ?“

„hū, hu, hu, hu, hū !“

„eļ taham mu latsət tūd hellü.“

läts kaħr edesi. tuļ susi vašta.

„terè vanà vattèr, kohes sa lāde' ?“

„lā latsəhoijtjat ošma.“

„vōttam miñnō !“

„kuiš sa laulat mu latsile ?“

„u, u, ū !“

„eļ taha' mu latsət tūd hellü.“

läts kaħr iāl' edesi. tuļ rebāne.

„terè vanà vattèr. kohes sa lāde ?“

„latsəhoijtjat ošma.“

„vōttam miñnō !“

„kuiš sa laulat mu latsile ?“

„šsū lašt, lū lašt, karò poja kaŗgama.“

noħ hæ kül, kaħr üttèl' :

„tūd vāŗga mu latsət taħtva.“

noħ, kaħr läts esi iāl' tojtto ošma, latsəhoijtja iāi kodò. seļ io üttè puja är'. tuļ kaħr kodò.

„tullivak külä karuse' ja pinis seļjevä' üttè puja är'.“

„no mis teitā ! sōmim meļ mēlepahanDuses.“

läts iāl' kaħr mõtsa tojtto ošma. rebāsekkene seļ tōšə puja är'. kaħr tuļ kodò. rebāne iāl' :

„tullivak karuse' ja pinis seļjevä' tōšə puja är'.“

„mis är sùd, tû är sùd, mis tettä! võttamim meē
melepahanduseš.“

rebäne sei kolmanda puja ka är'. kaħr tuļ kodò
rebäne üttel':

„lakum minò peršt, sei sinò koļm poija ja poiti
tävöē meē.“

Üles tähendanud Hildegard Kasvandik.

5. Tarvastu¹.

ku vanast leiti tarē, eš olē mettē kaħmērd otsān,
paļt naou iūišt sōgi kaħmēr oli. ja nūiD ol' tarē, koš elā-
mise iāosse sissi miñnaš. nūiD om tarē valmiš, eī tohi
sehēn elādā. ega ēñnē pōlD ūd nakkāš āl ūleveld ūtlema:
kumā sadā, sōš sadā. ja nūiD ol' āšt mūdā, ikki si iēm.
ja nūiD lāšivā kaħbre sissi elāmā, etnā pellāšive sedā
āld. āšt aiga elāšive kaħbre sehēn ēttā kül' vilets ja
vaēne oli. nūiD tuļ tēkājū pōttigaupmis ja taht ūmajā.
ja nūiD nevā ūlšive, et meļ eī iolē aāda teļlē rūmi, eī kaħ-
mēr om vācā tillikke ja tarēn eī tohi keški maōada, ja
kōneliwa sellē lō ārade. pōttigaupmis üttel, no kosmā
ikki lā, kuri ilm om vāllān, si om sōš jumalast sāēļ nōndā
ja nūiD lāišt sōš ikki sinna tarre. nōndagu tuli ārā kis-
tusi, nakkab āl ūtlema: kūmā sadā, sōš sadā. ja üttel
tōišt kōrda jalle nōndā, kolmat kōrD üttel jalle: kūmā
sadā, sōš sadā. ja sōš üttel pōttigaupmis: kūmā sadā
sōš sadā ūttēn kerega! a mišsāld mahā tuli — tuli sūr
rahā padā ūlevest. ja nūiD mōttēl pōttigaupmis: mismā
tē, kikkē ma ārā vōtta eī tahā ja iāļ pōlē osā ja pā mahā
ja lāišt ārā ūše ja si oli ōbē ja kuļD rahā, mištā vōļ ja
ommuķku tuļ majarahvaš vāttama, eī kuš mēs om — obene
rihā alt kadunu. ja nūiD lāvā tarre kudā tarēn om. nūiD
nāēvā eī pōļ rahā pāoa mahā jānū, a mēs om kadun ūttēn
obesega, eī si ol' eņģel, tuļ neiD pāštmā sest viletsusest.
aga nūiD oli jōbā kaišt āstaļ mūdā, kudā tagasi tuļ. sōš

¹ Venekūlast, 1923. a.

*ol' ta kaupmis joba ja ne es tuinne teda enamb, ta ol' oppis
 toesin rovin. aga tema kuisib majarahvald: no kudas
 selle tarega lugu, kas ikki al ujjab vel? aga utteldas:
 sest sanik ku si poittigaupmis oli, ei uile utte korda enamb.
 ja vana emakke tuli kurust valla ja uttel: ja kulla kula-
 mehekke, se ol' ehoel. aga sos uttel kulames: minä oli si
 poittigaupmis. ja peremis uttel: si oli jumala sattus.*

Üles tähendanud Julie Rõks.

Teadaanne

kohanimede õigekirjutuse asjus.

Vastuseks Riigi Raudteevalitsuse järelepärimisele on Akadeemilise Emakeele Seltsi juhatus nimetatud asutusele pannud ette senises ametlikus raudteejaamade nimestikus teha järgmised parandused jaanimede õigekirjutuses:

Tallinna	mitte	Tallinn
Mustjõe	„	Musta
Soldina	„	Soldino
Rake	„	Rakke
Valga	„	Valk
Riisipere	„	Riisepere
Paldiski	„	Baltiski
Palupera	„	Pritsu
Tabivere	„	Voldi
Saarde	„	Voltveti.

A. E. S. juhatus.

1924 a. murdekogumise üldaruanne.

Läinud aastal asusid murdesugemeid koguma järg-
 mised Emakeele Seltsi stipendiaadid: neiud Salme Hol-
 berg Kihelkonnal (1 kuu), Adele Jürgens Põltsamaal
 (3/4 kuud), A. Kurfeldt Koerus (1 k.), Ksenja Kurgvel
 Jämajal (1 k.), Helmi Mihkelson Rõigis (1 k.), Linda
 Pärt Kuusalus (1 k.), Julie Rõks Tarvastus (1/2 k.), Marta

Sakson-Soodla Tormas ($1\frac{1}{2}$ k.), Marie Sander K.-Jaanis ($1\frac{1}{4}$ k.), Marie Teder Karulas ja Urvastel (1 k.), Aleksandra Univer Hallistes ja Saardel ($1\frac{3}{4}$ k.), proua Marissa Raekson Tarvastus ($1\frac{1}{2}$ k.) ja härrad Johannes Arike Iisakus (1 k.), Harald Jänes Põlvas ($1\frac{1}{4}$ k.), Hermann Klein J.-Madisel (1 k.), Nikolai Oder Vaivaras ($1\frac{1}{2}$ k.), Oskar Parmas Vastseliinas (1 k.), Helm. Pürkop Toris (1 k.), Elmar Päss Sangastes (1 k.), Aleks. Tiitsmaa Karusel ($1\frac{1}{4}$ k.), J. Väinaste Ristil (1 k.). Üldse töötasid seega 21 üliõpilast 22-s kihelkonnas kokku $23\frac{1}{4}$ kuud (eelmisel — 1923 a. — 20 stip. 20-nes kih-s $24\frac{1}{4}$ k.) Stipendiaatidest olid 13 endised, kes oma varemni alatud tööd jätkasid, kuna 8 olid uued. Suurem osa (12) töötasid 1 kuu, kuna 7 stipendiaati töötasid $1\frac{1}{4}$ – $1\frac{3}{4}$ k. ja 2 st. ainult $\frac{1}{2}$ – $\frac{3}{4}$ kuud. Stipendiaatidest olid 12 naisüliõpilased ja 9 meesüliõpilased.

Wiedemanni sõnastiku järel on läbi küsitletud 5.686 veergu (kavatsetud oli vähemalt 4.500 v.), s. o. terve Wied. neli korda läbi (a. 1923 küsitleti 4.080 v., s. o. Wied. ligi 3 korda läbi). Kuna see arv on suurenenud, on häälikajalool. ülevaadete arv vähenenud: neid on tehtud ainult Vaivarast, Urvastest, Hallistest, Saarest ja Ristilt, kokku 5 paigast (9 kaustikut). Sealjuures on aga eelmisi ülevaateid mitmel pool täiendatud.

Sedeleid positiivsete teadetega on kogutud 1924. a. järgm. määral:

1. Wied. järel küsitledes vähemalt	32.000	sedelit
2. Muul viisil küsitledes saadud leksikaal-
seid ja süntaktilisi teateid vähemalt	5.600	"
4. Kohanimesid umbes	2.650	"

Kokku positiivseid teateid vähemalt **40.250** sedelit (1923 a. oli neid kogutud 33.010 sed.). Ka murdetekstisid on kogutud, m. s. 18 rulli fonograafilisi tekstisid.

Kui murdekogusid kvalitatiiivselt hinnata, langeksid 21 st-di tööd kolme järku: I j. (kõige paremaid) 7 ($33\frac{1}{3}\%$; eelm. aast. 25%), II j. (keskmisi) 12 (56% ; eelm. a. 45%), III j. (nõrgavõitu kogusid) 12 ($10\frac{2}{3}\%$; eelm. a. 30%).

Kogusid aga kvantiteedi seisukohast hinnates kuuluks:

I järku (2230—5740 sed. kuus)	3	kogu	(14% ; 1923 a.: 10%)
II " (1420—2000 " ")	13	"	(62% ; 1923 a.: 45%)
III " (kuni 1200 sed. kuus)	5	kogu	(24% ; 1923 a.: 45%)

Mõlemat hinnangut kombineerides võime lugeda nii kvalitatiivselt kui ka kvantitatiivselt esmajärgulisteks kolm kogu. Neist tunnistati kaks kogu ergutus-preemia vääriliseks: neiu Linda Pärdi kogu (1 kuu jooksul 5740 sed.) neiu Julie Rõksi kogu ($\frac{1}{2}$ k. jooksul 1687 sed., s. o. 1 kuu kohta üle 3300 sed.).

Nagu selgub, on murdekogumise resultaadid 1924 a-l., eelmise aastaga võrreldes, jällegi tuntavalt paremad, nii kvalitatiivselt kui ka kvantitatiivselt. Põhjusteks tuleb loomulikult lugeda stipendiaatide suuremat vilumust, kuid ka kuiva, tööd soodustavat suve.

Ühekuulise stipendiumi keskmine määr oli 6.500—7.000 marka. Üldse kulus stipendiumideks 145.250 mk., preemiatega 5.000 mk., kokku seega 150.250 marka.

Kui nüüd vaadelda, kui suurel määral on läinud kolme aasta jooksul üksikuis kihelkondades tööd tehtud, ja nimelt kui suur osa on neis Wied. sõnast. järel läbi küsitletud, saame protsentides järgmised arvud:

Kuusalus küsitletud Wied. järgi juba 83⁰/₀, Tarvastus (2 stip.) 74⁰/₀, Vastseliinas 68⁰/₀, Põltsamaal 52⁰/₀, Tormas 47⁰/₀, Kolga-Jaanis 43⁰/₀, Vaivaras 43⁰/₀, Koerus 41⁰/₀, Puhjas 40⁰/₀, Karusel 38⁰/₀, Iisakul 37⁰/₀, Rõuges 36⁰/₀, Järva-Madisel 34⁰/₀, Rõigis 32⁰/₀, Karulas 31⁰/₀, Jämajal 31⁰/₀, Toris 29⁰/₀, Põlvas 29⁰/₀, Viru-Jaagupis 21⁰/₀, Kihelkonnal 17⁰/₀, Ristil 17⁰/₀, Sangastes 15⁰/₀, Häädemeestel 12⁰/₀, Hallistel 7⁰/₀, Viru-Nigulas 7⁰/₀. Läbistikku seega 25-s kih-s. 35¹/₃⁰/₀.

10-ne a. jooksul kavatsesitavast tööst (42.000 veergu) on seega teostatud 3 a. jooksul umbkaudu juba 30⁰/₀ (12.000 veergu), mis vastab täpselt meie seniste kavatsustele.

A. S-te.

„Eesti Keele“ 1924. a. aruanne.

Kui pilku tagasi heita „Eesti Keele“ 1924. aastakäigule, siis peab tunnistama, et ajakiri on muutumas ikka enam ja enam kindlailmelisemaks. Sisu on muutumas mitmekesisemaks, artikleid on võidud valida ning seda on tehtudki. Kaastöölise arv on jäänud pea endiseks — 18 (23)¹. Neist on: 4 ülikooli õppejõudu, 2 ülikooli lõpetanud, 8 üliõpilast, 2 väljaspoolt ülikooli ja 2 asutust —

¹ Klambrites on arvud vastavalt eelmise aastakäigu kohta.

Akad. Emak. S. juhatus ja Kohanimede komisjon. Artiklite arv oli 47 (47), nende hulgas üks üleskutse. Tuntavalt suurenenud on artiklite arv puhtpraktiliste keeleküsimumste kohta (pealkirja all „Küsimumsed ja kostused“). Neid oli 26 (9). See asjaolu on ajakirja lugejate tähelepanu ja huvi ajakirja vastu tõstnud. Endiselt on ilmunud ka murdekogumise tööde ülevaateid ja aruandeid. Minevases aastakäigus hakati ilmutama ka murdetekste, millede järgi meil seni teravat puudust tunti. Nende ilmutamist jätkatakse ka edaspidi, kuid nüüd juba järjekindlalt.

Ajakirja ilmus aasta jooksul 6 numbrit, kokku 192 + VIII lk., lisaks 1 pilt. Trükiti 1500 eks. (1500). Aasta lõpul oli ajakirjal tellijaid 146. Priieksamplaridena saadeti 31 eks., vahetuseks 10 eks. Ülejäänud 1290 eks. ajakirja aastakäiku brošüüriti ning on müügil endise hinnaga — á 250 mrk.

Pea kogu aasta kestel tundus, et kaastööd rohkem oleks võidud teha kui seda tõepoolest tehti. Siiski oli võimalik kaastöö valik sisuväärtuse ning üldise tasapinna tõstmiseks. Need mõlemad aga on alatasa, alates ajakirja I. aastakäigust, tõusnud.

Mineval aastal võimaldus ka tasumaksmine kaastöö eest, mida eelmistel aastatel ainelise seisukorra pärast polnud võimalik teha.

H. P-p.

Raamatute ülevaade.

Ala-Satakunnan murteen äännehistoria I. Descendenttiesitys myöhäiskantasuomalaisen konsonanttien kehityksestä. Kirjoittanut Niilo Ikola. Turku 1925. 303 + V lk. ¹⁾.

Nii kuulub mõne päeva eest ilmund, s. a. aprillikuu 2. päeval Turu soome ylikoolis kaitstud uusima soomesugu keeli käsitava väitekirja päälkiri. See on yle pikema vaheaja jälle, kus esineb avalikkusele soome murdeid käsitav detailne spetsiaaluurimus. Vahepääl juba nagu oleks paistnud, kui ei tarvitsetakski enam niisuguseid, nagu oleks aeg

¹⁾ Autori kirjaviisi.

lõplikult siirduda nendega sooritetavast häälikajaloolisest ainetekogumistööst Rapola ja Ojansuu viimaste uurimuste taolisile synteesmonograafiaile.

Kõnesolev uurimus siiski näitab, et varane on veel rõõmustada soome murrete kyllaldasest tundmisest, seda ala tyhjendavate uurimuste rikkalikkusest, varane tydineda destsendentsete häälikajaloouurimuste meetodi monotoon-susest. Sest tyhjendavaks ylevaateks tarvilik murdevara pole kaugeltki veel kõik salves, ja dr. Ikola teos on meie salve tähelepanuväärivalt rikastand, tutvustades meid usaldustäratavalt hoolikalt Ala-Satakunna (Loimaa, Huittiste, Kokemäe jm. — kokku 11 kihelkonna) senni ainult juhuslikkude, suurelt osalt vananend märkuste ja mainimuste põhjal kirjanduses tuntud murdega.

Teos on valmistund pikema ajajärgu kestul, aa. 1909–1925, ja on niisuguse pika-ajalise töö tulemusena viimisteldud haruldase hoolega. Segavaid trykivigugi ei puudu pääliskaudsemal lugemisel pea yldse silma (pääle lk. 103 *l₁ai, r₁ai > läi, räi > lai, raj* pro *> llai, rrai* jm. veel tyhisema).

Soome murrete uurimise alal on tänu yle kolmekymneaastase systeemika töö Setälä ÄH ilmumisest pääle kaudu H. Ojansuu lõuna-läänemurdeid, V. Tarkiaise Juva murret, J. Laurosela Lõuna-Pohjanmaa ning M. Airila Tornio murret käsitavate jm. teenusrikaste uurimuste jõutud niikaugele, et soome murrete endi ajaloo põhjal valgustetavad probleemid suurelt osalt on mingi vähemalt esialgse lahenduse leidnud. Nii pole kõnesoleva teose autoril tarvet olnud palju iseiseivate lahendustega tegemist teha, on jatkund juba olemasolevatele seletustele viitamisest, mispärast töö jätab ehk liigsegi deskriptiivsuse mulje. Kui mõnes kysimuses eriuurijate arvamised on labkuminevad, näikse kaunis kergelt jälgitavat traditsionaalsemat, autoriteetsemate poolt tunnustet seisukohta. Nii näiteks tuntud gemineerumisnähtuse vanuse hindamisel, kus (lk. 290 ja eelmised) sellele otsitakse alust algsoome kvantiteedivaheldusis, hoolimata sellest, et kuigi hästi ei õnnestu ymber lykata selle nähtuse Kettuse poolt pikemalt põhjendat hilisust. Seisukohtade iseseisvuse kahvatu esiletulek uurimuses seletub ehk osalt sellegagi, et autor on pikemat aega tervislikel ja elukutselistel (olles m.s. Turu kommerskooli juhatajaks) põhjustel seisnud eemal keeleteadusest.

Teose deskriptiivse kylje teened sellevastu olgu eriliselt rõhutet. Dr. Ikolal on pysivust jatkund põhjalikult kasutada oma tööks uuritavat murret puudutavaid vanu

allikaid ja vanemat kirjandust kronoloogiliste asjaolude hindamisel (näit. eriti pikalt *ts* edustuse valgustamisel, lk. 162—177). Kyllaldaselt jälgitakse ka iga murdenähtuse jätkuvust naabermurdeis, kuigi kaugemate s. murrete ja sugukeelte mainimine mõnikord jätab juhuslikkuse mulje.

Järgnegu ainult mõned tööd lugedes tehtud juhuslikku laadi märkused selle kohta.

karahka ja *silahka* sõnade kohta (lk. 25) on raske öelda, kas nad kuuluvad hilisalgsoome *hk*-liste liiki, nagu autor nad esitab. Võimalikum ehk, et *kk* neis on algupärane, *hk* mingi hilisema analoogia produkt.

Et passiivi preesenseis *opetettä(n)*, *ilmotettä(n)* jne. võiks esineda „murdele omane“ (lk. 40) geminatsioon, nõuaks pikemat põhjendust, sest autorigi seisukohalt on kirjeldetava murde passiivi aluseks olnud geminaat *-tt-*line tunnus (lk. 146), nii et siin peab oletama *-tt- > -t- > tt* arengut ega mitte geminatsiooni algs. yksikkusilist.

Vist küll ebaõnnestunult asutakse (lk. 123) oletama, Ojansuu vastu, *δ* spiranti Agricola *cwlda* jne. vormes: on ju teatavasti elavaiski soome murdeis *kuulta* infinitiivituyp, mis loomulikult seletub *nousen*: *nousta* proportsionaalanalooial.

mainio sõna (lk. 130) esitatakse rõhutu silbi *γ*-liste hulgas traditsiooni järele. Käepärast olevate paralleelide põhjal, millede esitamiseks siin puudub ruum, tahaksime seda pidada pigemini siiski verbaalnoomeniks verbist *mainita* (vrd. *ansaita* — *ansio*, *häiritä* — *häiriö*).

Eesti sõnakuju *majajas* osutab, et õige pole autori väide, nagu pole „kusagilt esitet vorme (**petävä*.) **majäja*“ (lk. 134).

Partitsiibivormid *jänälle*, *kuälle(n)* jne. on (lk. 138) nimetat „assimilatsioonivormeks“, kuigi neis yldise arvamise järele pole syndind otsekohest *u-e > ē* muutust, vaid nad on *-eh-*lõpulisile sõnule nõjumise saavutis.

Segavalt ebatäpne on (lk. 159) väide, et rõhutu silbi järel (**pimedä* etc!) „algsoomes yldse pole vist astmevaheldust esinend“; on ilmselt mõeldud teatud konsonantyhendeid ainult, m.s. just nimelt kõnesolevat *ts* yhendit.

Lyhida *-s*-line inessiiv (vrd. Satakunna mrd. *paërasa* jne.) mainitakse (lk. 199) esinevat pääle vadja keele veel eestis. Eestis on aga lõppkadu järele *s* niigi loomulikult lyhenend ega saa sellepärast otsekoheseid järeldusi teha tema kunagise vokaalidevahelise pikkuse kohta, aga ka lääne-eesti murded, kus paiguti selleks sõnatyve tugevastmelisuses näikse olevat sisemisi kriteeriume (*vakkas* jne.),

pole nii lihtsa mainimisega rinnastetavad kõnesoleva murde inessiiviga.

hehkone(n) sõna, ilmsesti tähend. 'õhv' (lk. 210) vaevalt kuulub algs. *-hk-* sõnade hulka, vaid on ehk miski juhuslikumat laadi hilisem deminutiiv sõnast *hieho* (leedu lain, milles algupäraselt pole *k-d* esinend), nagu *orkko* 'orikas', vrd. s. *ori* 'täkk'.

ht (*hð*) >> *ðð* otsekohest häälikmuutust on raske kujutella yhes autoriga Kauvatsa sõnas *vikàððe* (vrd. Harjavalla *vikàhte*, *vikätte*); siin peab tegu olema mingi *ts* yhendi murretevahelisest kirjust edustusest ja selle sõna lainrändamisest tingitud proportsionaalanaloogilise sünnitusega.

Lk. 180 puudub *-ðm-* edustuse näidete hulgas hiljemini (lk. 222) esinev *äimä* sõna.

-ni > *-in* nähtust (lk. 225) nimetatakse metateesiks, kuna harilikult oleme harjund kuulma seda ligemalt nimetatavat epenteesiks.

-n.l- hilise lausefoneetilise assimilatsiooninäidete hulgas esitatakse ka Suomalaeniusest *Waiwallainen*. Ehk tarvitseb see juhus siiski muist tavalisist assimilatsioonest (*lampäl, lihhä* etc) erinevat erilist mainitsemist?

Lapsus calami on ilmsesti (lk. 264) rekonstruktsioon **a.jannik* (> *âni*) pro **a.jyannik*; võimalik, et niisugusena see esineb Kettusel, kelle tsitaadis see on, ent niisuguselgi puhul ootaksime mingit õiendust sellele siin.

Esitet juhuslikult silma-puutund, märkusteks põhjuse andnud ja võimalikult silmast mööda lipsahtand pisifaktiidi ei suuda muidugi mingit varju heita kõnesoleva teose väärtusele soome murrete teadusliku käsitamise alal. Elava rahvakeele uurija silmaga nähtud (mainitagu näiteks, et sellepärast teoses on eriti tihti ja õnnestunult osatud kasutada kõne tempo jm. tihti tahaplaanile jäetavate sisemiste olude seletusiks tarvitamist), on see uurimus üks neid paljuid aluskive, millede põhjal edaspidi kinnitatakse või vääratakse meie keeleteaduse kaugemas ja lähemas minevikus ylessäet suured häälikehituse põhiteooriad.

Helsingis, 6. IV. 1925.

J. Mg.

Vastutav toimetaja: Albert Saareste.

Väljaandja: Akadeemiline Emakeele Selts.

Eesti Kirjastus-Ühisus „Postimehe“ trükk, Tartus 1925.

Lasfam meidt Paluda.

O Reicte wegtiwene iglawene Sumall, ke fina ollet | sen
wessi toussmesse lebbi, sino kindla kochto perast, sen | uskmattoma |
uskmata ilman era hukuttanut, ningt sen uskwan | Noe kadhera
kessia sinu suuren armu perast hoidnut, ningt sen sokedan
Pharao, keik tema wegke | kaass sen punasssen meren siddes era- 5
huputtanut | ning sinu rahwa Issraell, kuiwasti seeld lebbi |
sadtnut, ningt kass sen sinatzen pessemene sinu rist | misest mea
perast pididi tulema, wödtnut olett, | ningt lebbi sinu arma Pöya
meidi Issanda Jესusse | Christusse ristmisse sen Jordan n. keik
weddet öhey | onsar öllewodawar weddey ning nende pattudhe | 10
rickar erapessemisex pöhisenutt n. sädtnut olet. | Mehe palume
sindt lebbi se sama sinu ilma erra | pajattama armu, ett fina
tahtsitt sen sinazen sino sullase N.⁺¹ armo kass walatada, ning
öhen | eigten ussun kass pöhiseda, ett lebbi sen sinazen | onsar
ölesstousswan wedden teman siddes erahup | puka n. alawaoka 15
keik mea tolle Adamist sön | dñvött² on; Ett tema sest uskmat-
tust lughust, erala | hutut saako, n. sen pöha risti kogko laiwa
siddes, | kuiwasti n. rawu kass hoidutt igka ajall, tuline | sest
Pöhasi waimost, römussa sest lothmesest, sino | nime awustako,
ett tema keicke uskude Snimiste kass, | se iglawene elo saako, tutt 20
fina sebda toewottanut | olett; lebbi Jესum Christum meidi
Issanda. AmEn.

Mina erawannutan sindt, fina rýwa waim, lebbi | sen
Issa + ning sen Pöyan + n. sen Pöhan waimon + nimell ett |
ett fina erramenett sest sinatsest Jესusse Christusse | sula- 25
sest N.⁺³.

Kuulkat kass se P. Evangelium
mea meille kirjuttab se
P. Markus 10 cap.

Sell ajall toidt nematt net Lapsukeset Jესusse juure, 30
ett tema pididiss nemat lyfuttama, wait | ne Pooftlit keelsit

¹ Lehekülje veerul märkus: +ymmärdäia [Sama märkus esineb ka ülal lk. 16, r. 10]. ² Selle sõna kohal, lehekülje veerul, esineb märkus: n. tema is senpäälle tehnut on.

³ Lk. veerul märkus: ymmärdäiaft.

nemat era, ke nematt toidt; kut | Jesuss se negki, wot tema
 se wihay, ning öttli neille | lastet ne lapsufesett minu jure
 tulla, ning erakelkett neitt mitte, sen perast ett neye saar-
 naste perald | on se taiwa rickuss. Todest mina öttle teille,
 5 ke | sedda Sumala rickust eb wotta, kutt ör lapsukene | se eb
 woi sinne sisse tulla; Ring tema wottis | nemat oma fölle,
 n. pani nedt kädde nende pääle | önnistis nemat, ning pajattis :

Här lägger Prästen handen opå bar-
 nes ansikte eller bröst, och säger :

Issa meidi ke fina olet taiwas; Pöhitett saakutt | sinu
 nini, Sulkutt meille sinu rickus, Sinu tahtimene söndikut,
 10 kui Taiwas, ninda tass moa pääll. | Meidi igkapäiffwäne leib,
 anna meill Tenapäiff | Ring anna andex meidi wölat⁺¹ kui
 meidi andex | annamme meidi wöglaisille⁺², Erasata meitt |
 kurja hukutusse sisse, Eranes erapasta meidt keigest | kuriaft;
 Mingz perast sinoll on se rickus n. se | weggi n. se awu
 15 iglawest. Amen. |

Der effter leedher Prästen barnet
 till dopett och säger.

Se issand hoidkutt sinu sisse tulemene, n. sinu ouwe |
 menemene, nuüdt sest aiast emnis igawest, Amen.

Ru frågar Prästen, och Fadraner swara
 på barnens wegner.

N. Salkat fina era sen kurratti? Mina salkan. | Ringt
 keik teman toedt? Mina salkan. | N. keik teman asiat
 20 n. kombet? Mina salkan. |

N. Ufsut fina öhe Sumala sisse, Issa keicki weggi:wene
 Taiwa n. se mhoa löya? Mina ufsun. | Ufsut fina sisse
 Jesum Christum, teman aino | Poit, meidi Issanda,
 kumb on Inimisez söndi:nut ning sen suuren surman
 25 kannattanutt? Costa; Mina ufsun.
 Ufsut fina sisse se Pöha Waimo, ör Pöha risti | Riref

¹ Lk. veerul märkus: sühdt.

² Lk. veerul märkus: sühdegiall.

nende pöhadhe fogko, pattude andex | andmene, se liha
bles toufsmene, n. se igawene elo? Costa; Mina ussun.

N. Tahat fina ristitut sada? Jumalan nimen kasš.

Nu döper han barnet.

N. Mina ristin find se Issa¹, n. se Pöha Waimo ni- |
mell, amen. 5

Se keicki weggiwene Jumall, ningt meidi Issanda | Jesufse
Christufse Issa, kes findt toistkorda on ilmalle tonut |
tonutt, lebbi sen wedhen n. Pöha Waimo, n. on sinulle | keif
finu Pattut andex andnut; Se kinnittako | find oma armo
kasš, sell igaweiselle eloll. AmEn. | Se Jumala rawu olkut ¹⁰
finu kasš. Bttleket AmEn.

PRO INTRODUCTIONE.

Laskem meidt paluda.

O Keickiweggiwene igawene Jumall, ke andisš se | önnistufse
öle nende Inimiste, kui fina tema lo:nutt olitt, ett tema
piddis hendasš kasšwattama | ning sighittama. Sina ke koasš
se önnistufse perast, olet se sinage finu ymmärdäiä wiliafex ¹⁵
teh:nutt: Pöra nytt heldest hendas tema pole, ninda | kui
fina olet tedda wiliafex tehnuttt seft iho polest | jysš tee tedda
kaasš önsax seft waimust, ett tema | woigi weggi wottada finu
tundmisesš, ning elada | finu Pöha kestyde jerjell, Lebbi
J. E. 2. 20

Så tager Prästen hanna i han-
denne och säger:

See Issand hoidkutt finu sišse tulemene, ning finu | ouwe
menemene, nühdtt seft ajašt emnis igawest. | A. M. E. N. |

PRO CONIUGIO.

Dicat ex suggestu.

N. ningt N. tahtwat hend Jumala sädufse perast | sen abbi
elo sišse anda, tahtwat sen perast öx igka | risti miehen palwet,

¹ Lk. veerul märkus: n. se Pöha.

nende edhest, ett nemat se Jumala nimell woivat alkada, n. lopetta, n. on | mitte wigta senpäll, se paiattaka aigkaiši nytt | n. iekett peräst waitt, Jumal andkut neille oma | onne. Amen.

Cum ad altare veniunt.

N.¹ tahat fina sen sinagen N. wottada hänesell yhtey | abbi
5 naisex, armašta tedda römüs ningt kurias. Ja.

Sumat annulum amborum et dicat

O Isša keikiweggivene Jumal, ke miehen ning naisen | olet
luonutt, ett nemat piddawat saman öy liha ning | weri, ning
ett nemat piddawat hendanss kasšwattama | sino önnistusse
perast, ning teutman sedda ilma; Syyš an:na finon oma Pöha
10 armo neill finon sulaišill ett nemat | woigitt finun Pöhan
fanade ning kestyde perast ellada | oman abbi elo siddes ninda
ett se woix saada šinoll iškand auwry n. tenoy, ning neill
önnistusse n. sey igawesey | eloy, Lebbi Jesum Christum
meidin Iškanda, AmEn.

Här setter han brudhennes Ring udhi Brudgum-
mens hand, och hålla bodha fast udhi Brud-
gummens Ring et dicat.

15 O Isša keicki weggivene Jumal, ke finun ilma errapaiat:
tomat, | tomattomast armost olet keick häst lonutt, et nett pid:day
šinoll häär n. auwry saama. Meye palumme | sind ett fina tahagit
oma önnistusse andadha temalle | finon ömmärdaialle, ke se
formus piddap kändman | oman abbi elon tehey ning ett
20 nemat woixit ilma nuhiteta ellada finon Pöhas šäädusseš
kumban fina nemat | kušunut olet, Lebbi Jesum Christum. 2.

Ponet Sponsus annulum in digitum sponsae, dicens:

Se isša, ning se Poia, ning se Pöhan Waimon nimell.

Dicat Minister Verbi.

Mea Jumall on öhte sätnut sedda eb pidda öyikit | ini-
minen erra laštuttaman.

¹ Lk. veerul märkus: Simili modo dicat uxori.

Senperast ett N. ning N. is hendans sen abbi elo | fiske
 tahtwat andada, n. sen saman syn iulgest Sumala | eddes n.
 sen ilman eddes tunnistawat; Senperast nemat koass v̄r toi-
 nen toisell net keddet n. abbi formusset andnut omat, syss
 laulatan mina nemat v̄hey abbi rahwar; Sen issa, n. Poian, 5
 n. Pöhan waimun nimel.¹

Kuulkat eddespäiti koass
 Sumalan sana.

Ningt Sumal se Issand v̄ttell, se eb ole hää mitte, ett
 se | inimine v̄rpeinens on, mehe taham temalle v̄r abbi teha |
 kumb teman juures olka; Syss last Sumall se issanda | v̄hen
 suuren unen langeda sen inimisen päälle, ning | tema unustis 10
 magkaman, ningt wottis v̄hen teman | kylkivisast ningt fulgt
 sen asemen jelles kinni liha | koass. Ning Sumal Issand
 tegi v̄hen naisen sest kylkivisast, kumban tema sest inimisest
 wottis, n. weh sen | teman juuren; Syss v̄ttliss se inimine,
 se on v̄r luu minun luist, ning liha minun lihast, tema piddab 15
 miehen | nainen kuzutut saaman; senperast ett tema sest mie-
 hest | on wotetut; Senperast peab koass v̄r mies oma Issa |
 n. ema iellens jetman, ning oman naisen juuren jäman | ning
 net car piddawat v̄r liha oleman.

Nyht ett tehe molembat teidt sen abbi elo fiske andnut 20
 ollett[e] Sumalan nimell; syss kuulkat koass
 Sumala sest n. sana sen elon pääll.

Ninda v̄ttleb se Pöhä Postell Paulus.

Tehe miehiet piddakat armasti teidi naiset, eigtea ninda kut |
 Christus armasti piddanut on se Pöha ristit kirku, n. | on henes 25
 is teman eddest andnut, ett tema tedda pöhitit is ning on tedda
 puhtar pesnut lebbi jen wedden pesemesen sanan siddes et
 tema tedda hänesell walmistis | v̄r kogko. kumb auws on, kell
 eb ole v̄htekit ruwesut | ehki t̄märät ehk nende saarnast, erranis

¹ Lk. veerul esineb märkus: Dicens clausulam imponat manus ambob.

ett tema pöha on ning ilman syytä; Ninda piddawat koas
net miehet omat naiset armasti piddama, kut nende omat
hiwot! ke oma naise armasti piddab, se piddab hendas is
armasti; Mingz perast eb oli kefit ealis oma hiwo wihannut,
5 erranis tema toittab tedda, n. piddab tedda häästi, ošin ninda
kut koas se Issand sen P. risti kirko.

Nett naiset piddawat oman miehen sana kuuleman, kut sen
issandan, sest ett se mies on sen naisen pää, ošin ninda
ninda kut Kristus on se Pöha risti kirkon pää, ning tämä
10 on teman hiwon önnistegkia; Wait ny kutt nytt se Pöha
risti kirko Kristus kuleb, ninda koas net naiset omat miehet
keigte asjade siddes piddawat kuuleman.

Seist lorda, kuulcat koas se Risti
mea Sumal sen elon päällen säädtnut on.

15 Ny öttlis Sumal selle naiselle: Mina tahan sinoll palio
waitwa saattada, kus fina is hendas waston saat fina piddat
omat lapset waiwan koas ilmalle toman ning fina piddat sen
miehen wallan all olema, ning tema piddab sinon issand
oleman.

20 Ringt selle miehelle öttlis Sumal; Senperast ett fina
olet kuulnut sinon Naisen häälen, ningt sönutt sest puust,
kumbast mina sinulle olen eratieltnut; Siina eb pidda mitte
sest söman: Sijis olgut se poldo sinon perast erranedut,
waitwa koas piddat fina hendas sen ilman pääll toitman sinun
25 elades; Oria wizat ning ohakatt piddab tema sinulle kand-
man, ning fina piddat sedda rohto söman seell wälian pääll,
ningt sinu palgtes higlen siddes piddat fina sinon leiba
söma; ny kauwa kutt fina jelles mullax saat; Mingz perast
fina olet muld ning piddat koas mullax saaman.

30 Kolmandell ohn koas se teje röm
ning arm, ett teje tedatte ning usutte, ett
teje abbi elo on Sumalan eddes önnistutt
ningt ristitutt.

Mingzperast ny seisab seell kiriututt: Sumal loi sen inimisen |
35 inimisen oma hennesse palgtes, ia omay palgtes loi tema

tedda, tema loi vhen miehen n. vhen naisen, n. Jumal ristis nemat ning vttli neille: Olkat wil:aisset ning tehket sugku ning tähtkät se mha, ning sattet tema teidi alla, ning wallisekat nende kala:de vle meren siddes ning nende lindudhe pääll sen taiwan alla, ning keicke weigkzede pääll, mea ma pääll pugkeb; n. jumal walatti keick sen päälle, mea tema tehnut oli n. kazo, se oli keick suuta vle hää, Senperast vttles kass Salomon, ke vhen naisen saab, se saab vhen hään assian, n. peab koas vhen hään mie:ten hää selbt iksandalt saama.

Sier reck[e] he die handt vber sie
vnd bed[e] also.

Reickiweggkiwene Issand Jumal, ke fina miehen n. naisen lonutt, ning sen abbi elo sisse sätnut olet, fina pääll sen hiwon wilia kass ristnut, ning sen sala assian finon ainost Poiaft Jesussest Christussest n. sen risti kogkost teman Morfiamest seell siddes näutnut. Mehe paluwomme finon ilma erra:paattamatto:ma armo, ett fina tahagit sen sarnasse fino lotutt sädhse, n. ristmisse, mitte lasst tyhia olla ehk erra:riekuda: Erranis oman armo kass meidi siddes hoida n. Paimenda, Lebbi Jesum C. 2.

Jumal Issand hästönnistato teidi abbi elo hänesell: igaweser auw, ning teille suurex önnex Amen. |

DE SEPULTURA.

Mullast olet fina tullut, mullag peat fina jelles saama, Jesus Christus finon önniste:gia peab sind vleserrattaman sell wämsell päiffwäll.

Lastem mehe palwuda.

O reickiweggkiwene, armuline ning igkawene Jumal, fina ke pattun perast olet sedda inimiste päälle pannutt, ett tema errasureman peab, fina ke kass senperast ett eb mehe seß surmas mitte igkawest pidday olema, olet pannut sen surman finon arman poian meidi Issandan Jesusse Christusse päälle,

kummall eb yhtekit pattut | ollut, ning olet teman surman
 fiddes, meidi surma nin:da waihetanutt, et eb se meille woi
 mitte kuria tehda. | Pörda nött heldest fino Ihsalicko palgket
 meidi fino | waiſte laſte poole; Ning anna meille fino P. armo
 5 ett ſefnane mehe mättämine oliḡ ſinulle waſto wotat | ett mehe
 kaſſ igkämieſſ ſedda ninda möttliſim, millä | kombell kaſſ mehe,
 kui fino Pöha tahtmene ninda mehe | juure paiattas, ett ſina
 meit ſyt ilman päälb errakutzuda tahat n. mehe peab iäll
 ömbär mullay ſaama, | n. ett mehe woixim ſedda mottelda ett
 10 eb meille mitte | ſyn ilma pääll yhtekit kindlaſt aſſumeſſe maja
 ole. | Unna armo, ö armoline Iſſa; ett mehe woixim otzi:da ſedda
 tagka kumb igkawene on, n. elada fino Pöhan | tahtmeſſen |
 tahtmeſſen peraſt ſyn korblikos elamas, et mehe | kaſſ ſen
 ſinagen meidin wendan¹ kaſſ ölöſtouiſim ſell wöymſell Päiff=
 15 wäll ſen igawefen elon fiſſe | Lebbi Jeſum Chriſtum meide
 iſſanda.

Mitt fried vnd fremd ich ſhar dahin. 2.

Räuü ning römu koaſſ mina ſytt erra lähen, Jumala |
 tahtmeſſe peraſt, Römufutt on mino ſöddan n. meell, | Taſſa=
 feſt n. waigfeſt, kui Jumal minoll toiwotta: nutt on, Se ſurm
 20 on minull öy uni ſaanutt.

Se teeb Chriſtuſſ toſinne Jumalan Poick, Se ilma |
 onniſteḡkia, kumban ſina iſſand minoll olet näutnut, | Ning
 tuttaway tehnytt, Ett temä on ſe elu n. ſe önni | Heddan
 fiddes n. koaſſ ſurman.

25 Sedda olet ſina keikede ette ſädtnut, Suure armo koaſſ,
 Tema ricuſſe fiddes keic ſe ilm, kuzu:da keſtnytt, Lebbi teman
 kallin n. önſan ſanan | keigkeſ paigkos ſelḡkeſt kuulutat.

Tema on ſe auwö n. onniſ kynall, Nende paigkanade
 ees, Walgufeḡ neille ke ſindt eiwät tunne | Syn pimeduſſen
 30 ſees, Tema on ſe Iſſraeli rahwan tröſt | Se tytufſ auw
 ning römufuſſ.

¹ Lk. veerul märkus: hõbde.

Nun laßt uns dem Leib begraben. 2.

Nöyt lasse meye se hiwo erra mattada
Ning senperast koas eb mitte karttada mureheda ² | tema |

Tema saab sell wümsell päiſwäll ölesstouſzma

5 Ning ilma rikmata ette tulema.

Mult on tema n. fest mullast

Peab kas ielle ümber mullax saama

Ning fest mullast jelles ölesstoiszman

Rui Jumala Posaun saab kuuluman.

10 Se heng elab igtax Jumala jures,

Rumb tedda sün selgkest armost

Reigkest pattust ning koas kurias töst

Lebbi oman Poian erapästnutt on.

Teman hädda mure n. waiwa

15 On tulnut öhen önsan ösan

Tema on kandnut Christ. ussun forman

On furnut n. sÿstitt weell elos elab.

Se heng elab ilma keide kaibduſet,

Se hiwo magtab oma wümsen päiſuän

20 Rumban sees Jumal peab tema erraselittaman,

Ning igkaweses römus peab ellama.

Sün on tema suure h[ä]dda siddes olnut

Wai seell piddab tema erapästut saama.

Se igawesse önni ning römum sees

25 Walgkustaman nÿ tutt se selgte Päiſwäll.

Nöyt lassem meye se hiwo sün magama

Ning menema keik loddon oma tiett

Walmistakam hendans suure häle koas

Mingzperast se surm tuleb keigell öhesarnane. |

30 Sedda awittako meill Chr. meye önnistegia,

Re meitt lebbi oma were on erapästnutt,

Sest kurratti weggkest n. igaweskest surmast,

Temall olkut kÿtos n. awi örpeinens.

A m E n.

² Aseneb ülalpool eelmist sõna.

Õrpeinens sino pääll isšand J. C. Mino lootmeine sei-
 sab sÿn mhoa pääll; Mina teđan ett fina mino römustaia
 olet; Muut römu eb woi minulle saba: : Algmesest eb ole
 õhtekit löytut, Mhoa pääll eb ole : õhtekit sÿndinut, te meit
 sest häđdast awitta woib : Mehe paluwme find, Ett fina 5
 mino römustaia olet.

Minon pattut omat rasket n. yle suuret, Ning : kadun
 teigest sÿddamest, Sest samast tee mind wa:har ning wallalles,
 Lebbi finon surma n. Pÿna. : Ning näitat finon armalle
 isšalle, Ett fina kÿll : minon edest maranut olet; Sÿs päästa 10
 mind era : sest pattun formast, Isšand pea kindlast, Mea fina :
 minoll toiwottanut olet.

Anna minull sino rohken armon perast, Se : eigea ristti
 usko, Ninda ett mina sino maglusa armo : Woisÿn edespäiti
 maitzeda: Keike asšade edest : armasta find, Ning mino 15
 ligtimeist kut itz hendan : Sell wÿmsfell aiall minon abbi miesš
 olli, Ning : hoida meit Se kurratti kawalusse eddest.

Urwu olkut Jumalall vlewäll, Se isšall : teigkell | teigkell
 aiall, Ning Jesusšell teman armall Poialle : te meitt igka
 aiall hoidab: Ning koasš felle Põhalle : Waimolle, te meill 20
 oma abbi igkas annab, Ett mehe : teman meelen perast elamme,
 Sÿn nÿtt finatzes : Ningš perast igkawest, U m E n:

Uuss tieffer noth schrey ich zu dir. 2.

Suurest häđdast kÿsendan mina find, Isšand : Jumall
 kuule minon hääle, Sinon armat korwat : kääna minon poole;
 Ning merka minon palwet : Kusš fina isšand tahat senpäälle 25
 walatta, Mea : pattu ning suur õletohusš on, te woib isšand
 sino eddes seista.

Sinon juures eb mar muut kutt arm, Nett : pattut ander
 andma, Meidi tšö se on kut õy tÿhÿia, Kasš teigest param-
 bast elost, Sinon edesš : eb woi legit hendansš tÿttada, Sest 30
 peab find igka : miesš kartma, Ning sino armost ellama.

Senperast tahan mina Jumalan pääll, Ning : eb mitte

mino hää töö pääll loottada, Tema päll | mino sydda peab lotman,
 Ning teman armost elama | kumb minoll on toewottanut oma
 selgte sana, Se on | mino röm ning v̄r kindell arm, Se pääll
 mino | s̄dda händans halastab.

Rus tema weell w̄hib̄r k̄sk̄s̄er, Ning | jelles oma ⁵
 hooms̄er, S̄st̄it eb pida minon sydda | Sumalast, Erralangman
 eb koas̄s̄ murezman Ning fina Is̄raell se eigtea sugtu,
 Rumb sest wai: must | must näitut sai, Oma Sumalan toewo-
 tusest. |

Eh̄ meide Juures on palio s̄ydt, Sumalan | juures on ¹⁰
 weell enamb armo, Tema k̄ski mind | iḡar awittab, Eb
 loppu eb kas̄s̄ w̄s̄s̄h̄, Tema | on v̄rpeines se hää is̄sand, Re
 Is̄raelli erra pästa | woib, Reigest teman pattust. U m E n.

Kuulkam edhespäiti.

mea v̄ttleb Ezechiel Propheet nende furnetten v̄les̄: tous̄smesest ¹.

S̄ys̄ sen Is̄sandan Sumalan k̄ski wottis̄ mind kinni: ning wei ¹⁵
 mind v̄hen suuren w̄lian pääll, kumb täys̄ | olit furnetten luitt.
 Ning wēj mind seell v̄mb̄r | ning seell oli palio kuiwannet
 luutt. Ning se is̄sand | v̄ttlis̄ minull: Sina inimesen lapsi,
 mottlet fina et | net sinaget luut iäll elawar saawat; Kostais̄in
 mina, sedda tedhat fina ise Is̄sand. Ning tema pa: iattis̄ ²⁰
 minull: Kuuluta ning Prophetera fina näist̄ | luist̄ ning v̄ttle:
 Tēje kuiwannet luut kuulkat se | Is̄sandan sana. Sedda v̄ttleb
 se Is̄sand Sumal neist̄ | luist̄; Cas̄, mina tahan andadha tēje
 f̄isse v̄r waim, | n. tēje piddat elawar saama, ning mina tahan
 an: dadha tēje v̄le suonet, ning las̄sen kas̄swada tēje v̄len ²⁵
 lihan, ning tahan teit v̄mb̄r k̄h̄ttada nahan koas̄s̄, | ning
 annan teille v̄r waim, ning tēje piddat elawar | saaman |
 ning tedman ett mina is̄ is̄sand Sumal olen. | Ning mina
 kuuluttais̄in, kutt tema minoll k̄sk̄is̄ | S̄ys̄ s̄h̄nd̄ȳis̄ v̄r suuri
 h̄älli n. suuri J̄h̄kuttaminen | ning Cas̄, nett kuiwanet luutt, ³⁰

¹ Lk. veerul märkus: Cap. 37.

tulit võ teinen teisen | juuren. Ning mina näin, ning Cas,
 sinne kasvatsit suonet ning liha päälle, ning net fait õmbär-
 kõtetut nahan koas, waitt eb neis õhtekitt heng¹ waim | weell
 sees ollut. Sõs tema paiattis mino juuren: | Sina inimisen
 5 lapst, õttle sina selle waimulle: | Sedda õttleb se Isand;
 Sina waim, tule sina nende | furnetten õle neist neliäst tuulest,
 ett nemat elawat | saawat. Ning mina kuuluttaisin n. Prop-
 heteraisin | ninda kutt minull käskettu oli, ning se waim tuli
 nende fisse, n. net tulit elawat ia touffit oman | jalgkain päälle
 10 n. se oli õppris suuri hulcka rahwast. | Ning sedda õttleb
 se Isand Sumale: Cas, mina | tahan lahti tehda teidi
 hauwat, n. tahan teitt | mino rahwast tehe hauwa fiddest
 wälian tuodha | n. tahan teit wiedzä sen Israëlin maan fisse.
 N. | teye peat tedman ett mina isand olen, kutt mina | sedda
 15 tehnut olen, Sedda õttleb se isand Zebaoth.

Johan. 11²

Sõs õttlis Martha Jesusell: Isand, kusõ sina | sõn
 olegit ollnut, sõs minon wenda eb olis mitte erra|furnut.
 Wait, mina wiell nõtt tedan, ett keit mea | sina Sumalald
 kõsyt, se Sumala annab sinull. | Costais temalle Jesus: Sinon
 20 wenda peab õlestoussma | õttlis temalle Marta: Mina kyll
 edan ett tema | õlestoufeb fell³ wõmsell õlestoussmesell,
 wymeisen | Peiffuän | päiffwän sees; Õttlis temalle Jesus:
 Mina olin | se õlestoussmenen n. ellama; te ussup minon
 fisse | se peab ellaman eht tema erra⁴ furnut olis. Ning
 25 keit | kumat elawat n. uskwatt mino fisse, eb pida mitte |
 errasureman igtawest. Usut sina sedda? Costais | temalle
 Martha: Ja Isand; Mina ussun ett sina | olet Christus
 Sumalan Poick, te piddis se ilman fisse tuleman.

¹ Sõna on kirjutatud eelmise ja järgneva sõna vahe kohale.

² Lk. veerul märkus: v. 41.

³ Ses sõnas on e parandatud j-st.

⁴ Sõna on kirjutatud eelmise ja järgneva sõna vahe kohale.

1. Theſſalonic. 4.

Wäydt mehe eb taha mitte teilt armat wendat : erra-
 keldman, neiſt ke ſeell magkawat ett eb : tehe mureſ nett kutt
 pagkanatt, kummall eb : mitte yhtekit toewotufst ole. Mingz-
 peraft kuſſ : mehe uſſumme ett Chriſtuſ Jefuſ on furnut, n. |
 jelleſtouiſnut, ninda peab Sumal kaſſ net, ke : ſell magkawat 5
 lebbi Jefum wleſerrattaman : mingzperaft ſen wttle mina teille,
 kut ſen Iſſan dan ſana; et mehe ke elamme n. peralle jäänut
 olemme ſen iſſanda tulemeſſe ſiddes eb ſaa : mehe mitte
 nende ette tulema kummat ſeell : magkawat. Mingzperaft
 ſe iſſand peab iſe : Taiwaſt Englide häle n. ſuure^{x (1)} 10
 hääle kaſſ tuleman, n. nett furnet Chr. piddawat eſſimalt
 wleſ:touiſma ſenperaft mehe ke elamme n. peralle : jäänut
 olemme, piddam yhtliſ nende koaſſ wleſ:wotetut ſaama, ſe
 pilwede ſiddes, ſe iſſanda wa:ſto ſe taiwa alla, n. piddamme
 ſhſ ſen Iſſanda | juures olema igta aiale. Syſſ römufſtakat 15
 iſ : hendaniſ nende ſinaſe ſanade koaſſ. |

Wotta² meiſt era armas Iſſand meidi pattut ning
 nuht:lyett ett mehe woizim puhta ſhddame n. mele kaſſ : ſino
 filmade eddes aſtuda. Armata hend ≡ : armata hend armas
 Iſſand ſino rahwa päll, kumb ſinä : oma were kaſſ era päſtnut 20
 olet Chriſte n. era wi:hafſta meidi päll igaweſt. Rule ≡ kule :
 Iſſand Sumal meidi palwet Chriſte meidi erapäſtiä paluw :
 meidi edeſt ſinon armaſt Iſſa Alleluja. |

11.

Umbes 1600.

Tallinna.

Kohtuwanne I.

Käſikiri leidub Tallinna I. arhiivis (reg. BK. 12). Kirjaſtiili põhjal
 otsuſtades oleks ſee kirjutatud, O. Greiffenhageni järel, umbes
 a. 1600 paiku.

Minna N N. Wannun münno Jumala ees, eht minna
 ſe aſja ſees, me : perraft münmul nüht ſahp küſitut ſahma,

¹ Lk. veerul märkus: X Poſauni.

² Sellest ſönast alates on tekstiread kirjutatud wſtawate noo-
 tide alla.

se selgke n. puchta töfsidufse kellekil hehr eck kahjur, welja
reckima tahhan ninck kahjolicul kombel | keddakit sallaja pid-
dama tahhan, ni wißsift kudit Jumal ninck tema | kallis
Evangelium mind peap arwitama!

12.

1632.

Joachim Rossihnius, Meie isa palwe.

Teosest „Catechismus Herrn D. Martini Lutheri etc.“, ilmunud
a. 1632 Riias, mille ainust püsinud eksemplari hoitakse alal Riia linna-
raamatukogus, teoloogia osakonnas. Uuesti trükitud: VhGEG XIX (1898)
lk. 45—6 (vrd. ka seals. lk. 13—17). Järgnev katke on reprodutseeritud
eksemplari järel, mida prof. Leo Meyer on originaliga veel kord võr-
relnud ja selles eksitused ning trükivead parandanud.

5 IŒsa meije, ken finnä ollet Saiwa siffen, pöhätut sahkut
finu Nimi, tulckut finu Rickus, finu mehle perräst sündküt,
kui Saiwa siffen, nünda kahn Mah pähl, meije peivaliko
Leib anna meile tennapeiw, ninck anna meile andis meije Süd,
5 kui meije andis anname ommille Südleifille, ninck errasahtha
meit siffe kurja Suclatuffe, enge errapästä meit sest Kurjast,
sest finul om se Rickus, ninck se Weggi, ninck se Aluw, igga-
wel ajal, Amen.

13.

1632.

Joachim Rossihnius.

Samast teosest, mis eelmine tekstki (VhGEG XIX 48—50). Vrd.
märkust tekst nr. 12. eel!

Itz Palwe juttuffe perräst:

5 O Armolick, ninck kiteweggef IŒsa Saiwa siffen, sinna
ollet meit kesknut Palwelda; sinu armas Poick IŒsus Christus
om meile nisuggust oppenut, ninck ütte kalli wanmisse kahn se
kuhlmisse towutanut; sinu pöha Waim mannizeb meit mönne-
5 korra meije söamette siffen sest palwuffest, seperräst tullem
meije meije nüd sinnu ette, ninck tenname sinno omma söamette

pohjast se awaldamisse ehst sinnust pöhaft Ewangeliummest, ninck sinu Sacramentide sisse sädmisse ehst, kumba sissen sinno ninck sinnu tachtmist tunneme, kumba tundmisse sissen se iggawene ello saifab.

Sinna ollet meit ja neine Pagganeite söggeduffest ninck 5
 se Babsti umbuffest armolikut errapästnut; Misugguze suhre armo ninck häteggö ehst ütleme meije sinule söamest tenno ninck auwo, ninck palleme sino, sina tachtst sinu pöha ninck kalli Sönnä meije man piddada, et sesamma rickalikult meije sean ellakut; meije ninck meije Lazede pähle tulckut, ninck sinu 10
 pöha. nimi meist ninck neist ajalikut ninck iggawelt kittetut ninck auwustut sahtut. Meije tenname sinno kahn kiblest söamest, sinu Sullaste lähatamisse ehst, kumbat meile sinu Sönnä puchtafte ninck selgeste allakuhlutawat; anna meile julckusse, sinu taiwoliko tössidusse man saifsa, ilma sedda pähle kajemist neine 15
 Snimeste suhrusse, need umbuscklikut söamet nuhelda, need murrelikut rönnusta, ninck need Sacramentit Christusse sädmisse perra piddada, ninck nünda palju tarbis tullemisse se Christi koggodusse sissen sahta. Anna meile kahn sinu armo, et meije omma Opjalle, kumbat meit oppewat, ninck se eucke the Saiwa 20
 pohle meile näitawat, Sönnawötklikut olleme, ninck lebbi neine Nuchtlusse juttusse hendas mannizeda lasseme, ninck kurjast errasaisseme. Pöhafta meit tötte sissen, hoja meit neine kawalatte Prophetide ehst, kumbat Lambaste reiwade sissen tulleswat, need rummalat kawala oppusse lebbi errapetma ümberwihma, 25
 ninck se iggawewe huckaminnemisse sisse touckma. Ach kikeweggeff Sumal, kike Issanditte Issand, ninck wallizeja ülle kike Mah, ken sina need illembat ninck Wanambat effi sädnut, ninck neine Runnigatte söamet omma kighe sissen peat, ninck need kahnat, koke sina tahat, wallize sinu pöha Waimo kahn, 30
 meije ausa rottsche Runnigat ninck Emandät, et nemmat kike asjade ehst Summala sönnä armastatut, ninck sesamma neine Mah pähl rickalikult Lasckut kuhlata, ülle se euckusse piddatut, need wahd paimendatut, ninck need kurjateggiat nuhelkut; Et nemmat kuhlkut se kaubtusse neist waisst, ninck neine 35
 Lesjade ninck waiwaste Euckust ei mitte Painota, ninck nünda lebbi rasse Pattu sinu eucke wiha ülle meije waiwaste sönnawöttjade ei mitte errata. Anna neile O helde Sumal, pitke

Ello, terwusse, önnistut Abbi ello, häd ülle Wähdmist wasto
 khet Wainlast, truwlikut sönnawötjat ninck rawoliko Wallize-
 mist. O weggef ninck lange Sumal, hoja needsammat kike
 kurja ehst Ihust ninck Ellost, kike sallaliko Pettusse ninck
 5 Kawalusse ehst sest Muhka ächt Babsti hulckast:

14.

1632.

Joachim Rossihnius.

Teosest „Evangelia vnd Episteln etc.“, trükis ilmunud a. 1632
 Riias, ja uuesti trükitud: VhGEG XIX 86—7. Vrd. märkust tekst nr. 12. eell

**Evangelium am andern Sontage nach der 5. dreh
 Könige tage,**

Joh. 2.

Ninck kolmandel peival saj üz sahja, Cana Galiläa
 mah siffen, ninck se Ema IESu olli sähl. IESus enge ninck
 temma Jüngrit said kahn sahja palweltut. Ninck kui
 sähl wihna pudhus, lauß se Ema IESu temma wasto: Neil
 5 ei olle mitte wihna. IESus lauß temma wasto: Naine, mea
 om minnul finnu kahn teggenist? Minnu tund ei olle wehl
 mitte tulnut. Temma ema lauß neine sullaste wasto: Mea
 temma teile ütleb, sedda techket. Sähl ollit enge kuhß kiwist
 wessikrosti pantut se kombe perrast sest Juda raghwa puhas-
 10 tussfest, ninck leß ütte egga siffe kaß ächt kolm möchto. IESus
 kostis neine wasto: Teutket need wehkrosti teude weh kahn.
 Ninck nemmat teudsit nemmat ammo üllembeze, ninck temma
 lauß neine wasto: Unmutaket nüd, ninck wihket se ruwameistri
 kette, ninck nemmat Weyet. Rui enge nüd se ruwameister
 15 maizis sedda wihna, kumb wessi olli ölnut, ninck is tha mitte,
 kumbalt pohlt se tulli, need sullaset enge tedhsit, kumbat se
 weh teutnut ollit, heickas se ruwameister sedda peigmehst, ninck
 lauß temma wasto: Eggamehs annab ehsmalt sedda hähd wihna,
 ninck kui nemmat johbnus ommat sahnut, ninck sihs sedda
 halwembat, sinna ollet se hä wihna ammo sehstfani pidданut.
 Se om se ehsmene tächt, kumba IESus teggi, sündinut Cana
 Galiläa mah siffen, ninck awalbis omma auwustusse, ninck
 temma Jüngrit uscksit temma siffe.

Eesti kirjakeele vanemais mälestistes märgatud trükivigade ja eksimuste õiendused.

Lk. 2, 1. r. ül.: Hiljem, algtekstiga (käsikirjaga) võrreldes on selgunud, et sõna tulnuth võiks ka lugeda tulenuth

15. r. ül.: Suramentum asemele parandada: Suramentũ
(mis muidugi lugeda tuleb Suramentum)

14. r. alt: ar/mall asemele parand.: a/mall
 ninet " " nñnet

13. r. " lyninhaf " " lyninhall

12. r. " euangelium " " euangeliũ

Lk. 4, 2. r. ül.: fuy " " fwy

4. r. " Kerch " " Kerct

Lk. 13, 7. r. " *patustunuid* asemele parand.: *patustanuud*

Lk. 13 ja 15 on mitmel pool kaksikpunktid v-de pealt ja kriipsukesed n-de ja m-de pealt trükkimise eel edasi nihkunud, mida lahkelt palutakse õiendada.

Lk. 16, 10. r. tekstis: Joonealune märkus on ekslikult ära jäänud, mis on aga sama kui lk. 17 esinev esimene joonealune märkus.

Äratõmbed murdetekstidest.

„Eesti Keeles“ seni ilmunud ja edaspidi ilmuvaist murdetekstidest on „Ak. Emakeele Seltsi“ talituses müügil äratõmbeid. Hind 5 mk. tükk.

A. E. S. talitus.

Keeleteaduslik ajakiri

EESTI KEEL

(IV aastakäik)

ilmub **Akad. Emakeele Seltsi** toimetusel, aasta kohta k u u s numbrit à 32 lk., kokku 192 lk. — **Üksikuid numbreid talitus müügile ei saada.** — **1925 a. tellimine on avatud.** (Hind sisemaal **200** mk., väljamaal **225** mk.), 1924, 1923 ja 1922 aastakäik brošüüritult maksavad à 250 mrk. (väljam. 275 mrk.).

Toimetus: Tartu, Vabriku 3, 8. Talitus ja raamatute pealadu: Tartu, Gildi 8, II. kord (Akad. Emakeele Seltsi talitus).

Muud Akad. Emakeele Seltsi toimetused:

Sugunimede muutjatele ja eestistajatele:

1. **Eestlasele eesti nimi.** Sisaldab järgmised kirjutused: Eessõna Eestlasele eesti nimi. O. Kallas. Kas oleme küpsed? M. J. Eisen, Sugunimede tekkimine. V. Ernits, Nimede muutmine kultuuriloolisena nähtusena. G. Suits, Nimede muutmine Rootsis. Hilja Kettunen, Teile, kellede päralt on tulevik. E. K. Sööt. Omad sepad (luuletus). J. Aavik, Missuguseid nimesid ja mikspärast tuleks muuta. A. Saareste, Ka ristinimed eestilisemaks! O. Loorits, Eesti perekonnanimede kirjutamisest. V. Eestivere, Külalise võrdlus. „Academicus“, Kiri lahe tagant. L. Kettunen, Nimede valik ja soetamine. Nimede muutmise talituse teadaanne. Hind 50 marka.
2. **15.000 uut sugunime** Hind 50 marka.
3. **Nimede valik ja soetamine.** Hind 35 marka.

Hõimrahvaste keelte õppijatele ja sõpradele:

4. **Esimene liivi lugemik.** Hind 30 marka.
5. **Teine liivi lugemik.** Hind 40 marka.
6. **Kolmas liivi lugemik,** Hind 25 marka.
7. **Neljas liivi lugemik.** Hind 25 marka.
8. **Soome kirjastik nr. 2** (Valkea käärme). Hind 30 marka.
9. „ „ „ **3** (Kaksoisten seikkailut). Hind 30 marka.
10. „ „ „ **4** (Kultarukki). Hind 25 marka.

Muud väljaanded:

11. **Seto lugemik I.** Hind 50 marka.
12. **Kodotalõ'** (Setu lugemiku II osa). Hind 75 mk.
13. **Aastaraamat I.** (1920). Hind 30 marka.
14. **Aastaraamat II.** (1921). Hind 40 marka.
15. **Aastaraamat III.** (1922). Hind 50 marka.
16. **Aastaraamat IV.** (1923). Hind 50 marka.

Pealadus:

1. **A. Saareste, Vigala murde peajooned.** Hind 80 mk.
(Saada piiratud arvul).
2. **Karl Stalte, Livo lolõd.** Hind 40 marka.

Trükis:

Mag. J. Aavik'u ja mag. J. Mägiste — Soome-eesti sõnaraamat.